



Pedagogická  
fakulta  
Faculty  
of Education

Jihočeská univerzita  
v Českých Budějovicích  
University of South Bohemia  
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích  
Pedagogická fakulta  
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

# Citrusy v malířském zátiší

## Citrus in still life

Vypracovala: Veronika Drábková  
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr., MgA. Petra Vichrová

České Budějovice 2020

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne ....

.....

Veronika Drábková

## **Poděkování**

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. et Mgr., MgA. Petře Vichrové za odborné vedení, za pomoc, ochotu, přístup a podporu při zpracování této práce a za množství inspirace. Dále děkuji Ing. Lence Kempové, Ph.D. za korekturu práce a vstřícnost. Dále bych chtěla poděkovat dalším, kteří mi pomohli při sepsání práce. Děkuji svému bratrovi za ochotu, podporu a odbornou konzultaci. A v neposlední řadě chci také poděkovat zbylým členům své rodiny, babičkám a rodičům, za obětavou podporu při mém studiu a také za pomoc, kterou sepsání této práce vyžadovalo.

## **Abstrakt**

### Citrusy v malířském zátiší

Bakalářská práce, jež se zabývá zobrazením citrusů v malířském zátiší, se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část obsahuje pojednání o fenoménu zátiší, analyzuje symbolický význam citrusů v různých časových dobách a věnuje se interpretacím malířských ovocných zátiší vybraných autorů například Girolama dai Libri, Caravaggia, Willema Kalfa, Pietera Claesze, Gustava Courbeta, Paula Cézanna, Paula Gauguina, Vincenta van Gogha a mnoha dalších. Je přiblížena i tvorba současných domácích autorů, kterými jsou např. Jan Mikulka nebo Hynek Martinec. V rámci praktické části je vytvořen soubor přípravných, kresebných a akvarelových skic a dva finální velkoformátové obrazy.

**Klíčová slova:** zátiší, citrusy, citron, pomeranč, barva, význam, historie, baroko, gastronomie, symbolika, symboly, malba, obraz, Martin Velíšek

### **Formát bibliografické citace**

DRÁBKOVÁ, Veronika. *Citrusy v malířském zátiší*. České Budějovice, 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce: Mgr. et Mgr., MgA. Petra Vichrová.



## **Abstract**

### Citrus in still life

This bachelor's thesis deals with the images of citruses in a still-life. The theoretical part of the thesis is focused on the treatise of the still-life phenomenon and the analyzing the symbolic importance of citruses at different time period. Also studies and compares interpretations of fruit still-life paintings of selected authors. This thesis presents painters like Girolamo dai Libri, Caravaggio, Willem Kalf, Pieter Claesz, Gustav Courbet, Paul Cézanne, Paul Gauguin, Vincent van Gogh and more. There are introduced contemporary creations of domestic painters such as Jan Mikulka or Hyněk Martinec. The practical part mainly includes the preparatory sketches, paintings and two final large-format paintings.

**Keywords:** still life, citrus, lemon, orange, color, meaning, history, baroque, gastronomy, symbolism, symbols, painting, picture Martin Velíšek

# Obsah

Úvod.....	7
<b>I. Teoretická část .....</b>	<b>9</b>
1 Fenomén zátiší .....	10
1.1 Uměleckohistorický vývoj zátiší.....	11
1.1.1 Zátiší jako součást obrazu .....	11
1.1.2 Zátiší jako samostatný žánr.....	12
2 Citrusy .....	16
2.1 Historie citrusových plodů jejich původ a šíření.....	17
2.2 Analýza symboliky citrusů a její proměny ve výtvarném umění .....	19
3 Citrusové plody v malířské tvorbě.....	24
3.1 Starověké a středověké zobrazení citrusových plodů .....	24
3.2 Zátiší s ovocem v 16. a 17. století .....	26
3.3 Pozdní novověk, 19. století a pravdivost zobrazení .....	32
3.4 Zátiší jako prostředek formálních experimentů moderních a avantgardních proudů v umění.....	37
3.5 Zátiší v podání současných autorů.....	39
<b>II. Praktická část .....</b>	<b>43</b>
4 Citrusy v malířském zátiší.....	44
4.1 Realizace a koncepce .....	44
4.2 Volba barev .....	45
4.3 Volba techniky .....	46
4.4 Východiska a postup práce .....	46
Závěr.....	49
Seznam použitých zdrojů .....	51
Seznam příloh.....	57
Přílohy .....	58
Zdroje příloh.....	94

## Úvod

Bakalářská práce s názvem Citrusy v malířském zátiší je složena ze dvou částí, části teoretické a praktické. Téma práce se dotýká různých uměleckohistorických etap. Všechny kapitoly spojuje obor malířství, a především je zde popsána symbolika citrusů ve výtvarné tvorbě, její vývoj a význam napříč historickými styly.

Cílem práce je nastínit odraz a proměny zátiší s citrusy v malířské tvorbě napříč historickými epochami a provést detailnější rozbor zátiší se zmiňovanou problematikou. Vzhledem k rozsáhlé historii zátiší je práce vymezena od prvních zmínek tohoto fenoménu ve starém Řecku přes Řím, středověké umění až ke stěžejnímu baroku, ve kterém se zátiší osamostatnilo jako autonomní žánr a pokračovalo progresivním trendem až do nástupu moderny s abstrahujícími tendencemi. Jsou zde uvedeni významní autoři, jejichž tvorba je pro zkoumanou problematiku této práce stěžejní. Jedná se například o malíře Girolama dai Libriho, Caravaggia, Francesca de Zurbarána, Willema Kalfa, Pietera Claesze, Gustava Courbeta, Paula Cézanna, Paula Gauguina, Juana Grise, Vincenta van Gogha, Pabla Picassa či Roye Lichtensteina, v jejichž dílech se nalézají citrusové plody. Poslední kapitola se zabývá současnou tvorbou domácích autorů, kteří ve své tvorbě zpracovávají žánr zátiší, jež obsahuje zkoumaný prvek. Zmiňovanými autory jsou například Jan Mikulka, Hynek Martinec či Dušan Mravec.

Výsledkem praktické práce jsou dvě finální malby formátu 70 x 100 cm zpracované pomocí akrylových barev, které vycházejí ze sérií skic a studií samotných citrusů. V obrazové dokumentaci praktické části práce je průběh všech těchto etap zaznamenán. Je na nich naznačen pokus o porovnání proměnlivosti významu a zpracování tohoto tématu ať už po stránce technické, vizuální či významové.

Výchozími zdroji této práce byla odborná literatura, katalogy či ověřené weby, které jsou řádně citovány. Hlavní publikaci tvořila kniha *Dějiny citronu* od Martina Veliška, která se velice blíže dotýká tématu. Byly využity další kvalitní zdroje sloužící pro rozšíření badatelské základny informací. Mezi další použitou literaturou byla například kniha *Výtvarné umění – výkladový slovník* od Jana Baleky, *Jak rozumět obrazům malby a jejich náměty* od Alexandera Sturgise a Hollise Claysona nebo rozsáhlé dílo sestávající z několika knih *Dějiny umění* od José Pijoana. Nejenom tyto publikace sloužily jako základní přehled o umělcích, stylech či jako obrazový materiál.

Téma bylo zvoleno pro svou zajímavost symboliky zapracované do obrazů s námětem zátiší, v němž člověk může najít něco víc než jen pohled na košík pěkného ovoce. Dané téma se snaží zvýraznit některé skryté významy, vede k zamyšlení člověka nad vlastní smrtelností, životem, tím, jak se chce prezentovat před ostatními, ale upozorňuje i na skryté příběhy na pozadí uměleckohistorického kontextu dané doby, již lze zkoumat mimo jiné i pomocí předložených výtvarných děl. Ta mohou poskytnout a umožnit nahlédnutí do tehdejší doby. Například informace z dobové gastronomie mohly poodhalit něco více o tom, jak dříve jednotlivé společenské vrstvy žily, jaká tehdy byla doba, úroda, počasí, ekonomická situace apod. Ze zátiší lze také vyčíst a přiblížit myšlení a chápání tehdejšího obyvatelstva a jeho zvyklostí, které se v průběhu historie měnily vlivem např. válek, průmyslové revoluce, přírodních katastrof, vynálezů či vlivem náboženství atd.

## **I. Teoretická část**

# 1 Fenomén zátiší

Pojmem zátiší je definováno umělecké dílo, realizované v malbě, kresbě, grafice a prostorové tvorbě. Námětem byly věci rostlinného původu např. květiny, ovoce nebo předměty vyrobené člověkem např. kuchyňské nádoby, luxusní předměty nebo i mrtvá zvířata např. ryby a jiné. Lze se setkat i se zátiším, do kterého jsou začleněny motivy živých lidí a zvířat. Malířům šlo o vzájemné propojení a vyjádření vztahu mezi věcmi, který ne vždy byl na první pohled patrný.<sup>1</sup>

Pojem zátiší použil poprvé nizozemský malíř, historiograf a grafik A. Houbraken. Není tedy překvapivé, že anglický název zátiší *Still-life* byl odvozen od názvu holandského *Still-leven*, jenž v překladu znamená nehybný objekt.<sup>2</sup> Naopak francouzský termín *Nature morte*, podobně jako italský název *Natura morta*, označuje mrtvou přírodu a zdůrazňuje tento rys nehybných předmětů. Zátiší je zároveň prožitkem těchto nehybných věcí, vyvoláním zvláštního života, k němuž zase přiléhá německý název *Stilleben*, překládaný v 19. století jako klidožití. Zátiší může cílit ke smyslovému klamu, jako tomu je například u výrazu *Trompe l'oeil*,<sup>3</sup> nebo k dekorativním funkcím. Jde o jejich vzájemné propojení a vyjádření vztahu mezi nimi, který ne vždy je na první pohled patrný.<sup>4</sup>

Zpočátku se malířům vytýkalo, že zobrazují jednoduchá zátiší, jež jsou pouhými kopiemi, které vyžadují jistou dávku zručnosti. Časem se však prostota zátiší stala velice klamnou a zátiší s postupem času nabíralo na významu. Jen málokterý zobrazený předmět nenesl nějaký symbolický význam. Postupně začal být symbolický význam důležitější nežli kvalita a zpracování obrazu.<sup>5</sup>

Mnohé objekty, jako například lebka, vadnoucí květiny, hodiny či zhasnutá svíčka, nesly zřetelný symbolický význam. V mnoha případech přisoudil obrazům symbolický obsah samotný tvůrce, aniž by si to uvědomoval. Zátiší s těmito symbolickými významy napomáhá k pochopení dění ohledně života a myšlenky tehdejší doby. Základní symboly se objevují skoro všude, od dnešních pravidel

---

<sup>1</sup> [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 387–388.

<sup>2</sup> [Srov.] LAUDOVÁ, Věra. *Zátiší, soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1993, s. 4.

<sup>3</sup> Termín *Trompe l'oeil* – Jedná se o zrakový klam, v podání obrazového výjevu. Může to být například muška sedící na rámu obrazu nebo závěs, který by měl částečně obraz zahalovat. [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 370.

<sup>4</sup> [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 388.

<sup>5</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 220.

silničního provozu až po klasické umění, proto ani zátiší nezůstalo bez svého vlastního významu a symboliky.<sup>6</sup>

## 1.1 Uměleckohistorický vývoj zátiší

Na vývoj malířství a zátiší měly vliv sociální, hospodářské a náboženské proměny během vývoje lidstva. Například i oblast pro poznávání vývoje gastronomie formovala odkaz výtvarného umění, kdy obzvláště malba překypovala nesmírnou výtvarnou představivostí a vládla pestrým výrazovým rejstříkem. Velký vliv na výtvarné umění měly různé nastupující reformy. Tyto reformy kladly důraz na individualitu člověka a zařadily do popředí i nejbližší věci člověka, jakým byla například okouzlenost tímto světem. To vytvářelo předpoklady i ke vzniku výtvarného oboru, kterým bylo zátiší.<sup>7</sup>

Historie zátiší je velmi důkladně zpracována několika autory např. J. Šípem, E. Fillou, V. Kramářem, A. Sturgisem, H. Claysonem, J. Balekem aj. V jejich publikacích jsou nastíněna různá pojetí uměleckých epoch, jež jsou v mnoha ohledech rozdílná.

### 1.1.1 Zátiší jako součást obrazu

Nejstarší dochované známky zátiší pocházejí z nástěnných maleb ze starořímských Pompejí (viz Příloha I., obr. 1), které byly pohřbeny lávou při výbuchu Vesuvu v roce 79 př. n. l. Pompejská díla ukazují přemíru květinových košíčků, nádob, ovoce a drůbeže. I ve starém Řecku zpodobňovali umělci skromné každodenní předměty na nástěnných malbách či mozaikách. Některá díla zmiňují antičtí autoři, například filozof Theophrast ve svých spisech, u nichž byla v oblibě pro jejich realistická zobrazení a schopnost klamu. Tuto vlastnost převzali v pozdější době malíři 17. století, kdy zátiší představovalo již oficiální žánr.<sup>8</sup> Zátiší se objevovala i na mozaikách přímo ve starověkém Římě (viz Příloha I., obr. 2, obr. 3), kdy Římané tuto tradici přejali od Řeků. Na jejich malbách a mozaikách lze nalézt výjevy se zobrazením pokrmů, květin, předmětů, ale vždy se jednalo pouze

---

<sup>6</sup> [Srov.] KENNER, T. A. *Symbole a jejich skrytý význam: [záhadný smysl a zapomenutý původ znamení a symbolů v moderním světě]*. Praha: Metafora, 2007, s. 11.

<sup>7</sup> [Srov.] HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011, s. 264.

<sup>8</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 220.

o součást rozsáhlejšího díla. V období středověku nastala pauza, kdy se zátiší z malířského umění skoro téměř vytratilo. Středověké umění se totiž výrazně zaměřovalo na figurální a náboženskou tvorbu. Informace o zátiších poskytovaly jen např. droalerie<sup>9</sup>. To vše v iniciálách středověkých rukopisů, knižní malbě a dalších.<sup>10</sup>

Přibližně ve 14. a 15. století se zátiší objevilo v dílech Jacopa de'Barbariho (viz Příloha I., obr. 4) nebo třeba v díle Jana van Eycka v podobě drobných předmětů umístěných v obraze s tématem portrétu či v malbě portrétu. Ale ještě ani v této době se zátiší nestalo hlavním prvkem a samostatnou disciplínou malby. I nadále tvořilo zátiší pouze vedlejší motiv.<sup>11</sup>

Ve druhé polovině 16. století se tématem zátiší zabýval hlavně Jan Brueghel starší, který se nejčastěji věnoval květinovým zátiším, nebo Giuseppe Arcimboldo, který portréty skládal z rozličných druhů ovoce a zeleniny. V následujícím rozmezí 16. a 17. století se celkovou skladbou obrazu a jeho světelným a prostorovým problémem zdůrazňující jeden určitý detail zaobíral například F. De Zurbarán (viz Příloha I., obr. 5) a Caravaggio, známý jako mistr temnosvitu (viz Příloha I., obr. 6). Toto období se stalo klíčovým pro vytvoření názvu těchto uměle seskupených objektů. V 17. století se zátiší začalo objevovat i ve výplních nade dveřmi na tzv. supraportách. Toto zátiší bylo nazýváno zátiším *Trompe l'oeil*.<sup>12</sup>

### 1.1.2 Zátiší jako samostatný žánr

Ačkoli bylo zobrazování předmětů typické pro zátiší už v antice, termín „zátiší“ vznikl až v 17. století. Teprve v této době se malíři začali zabývat jednotlivým zobrazováním potravin, květin či dalších předmětů, které byly samostatně umístěny na plátne. Za velký úspěch a slávu vděčí holandské malíři právě těmto motivům, které jim zajistily obživu, popularitu a uznání.<sup>13</sup>

---

<sup>9</sup> Droalerie – groteskně zpracované figurální kompozice na okrajích stránek rukopisů, jednalo se o zpodobnění bájných bytostí, zvířat, hudebníků, bláznů aj. [Srov.] Droalerie. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]: Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-06-06 [cit. 2020-13-06]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Droalerie>

<sup>10</sup> [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 86.

<sup>11</sup> [Srov.] Tamtéž, s. 388.

<sup>12</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>13</sup> [Srov.] Tamtéž..



Holandsko je považováno za průkopnickou zemi rozšiřující slávu zátiší. Kvůli zákazu malby náboženských obrazů ze strany mocné, kalvinistické, reformní církve v 17. století přicházelo čím dál méně zakázek ze stran kostelů. Malíři se proto zaměřili na domácí a soukromé trhy, na světské náměty a především na zátiší. Některé obrazy vznikaly na objednávku, s čímž vznikl i moderní trh s uměním. Díky prosperitě Holandské republiky zachycovala zátiší blahobyt a bohatství této země vyobrazením luxusních předmětů. Měšťané si tak mohli dovolit pořizovat nejen vzácné předměty, ale i obrazy. Na rozdíl od šlechty, která si nechala zhotovit portréty a mytologické náměty, si měšťané oblíbili díla menší, jež se vztahovala ke skutečnému světu, ve kterém nebyla potřeba znalosti učených textů. Zátiší měla i tu přednost, že zobrazovala drahé předměty, které byly pro mnohé nedosažitelné, ale na obraze si je mohli dovolit.<sup>14</sup>

Holandští malíři mohli najít denně a v jakoukoliv hodinu veškerou moudrost, vznešenost a krásu celého světa v nejbližších pohozených věcech, které zrovna našli. Kromě určité monumentality, ryzí výtvarnosti, prostorové a barevné kompozice je možné obdivovat i hloubku myšlenky a výraz či postoj malíře k věcem každodennosti. Smyslem všech těchto zátiší nemusela být ani ukázka honosných zátiší s drahocennými předměty a nejrůznějšími druhy jídel banketu ani moralizující varování Vanitas se symboly pomíjivosti všedního života. Výběr předmětů každodennosti je natolik blízký, že by mohl sloužit i jako zrcadlo našeho žití.<sup>15</sup>

Sedmnácté století bylo pro zátiší velmi přínosné. Zátiší přestávalo být součástí určitého výjevu v pozadí a počet zobrazovaných předmětů na obraze se zmenšoval a zátiší začínalo získávat i vlastní samostatný prostor.<sup>16</sup>

Tvorba umělců byla ovlivněna volným trhem, který je přinutil, že se malíři rozdělili do několika skupin podle druhů zátiší. Zátiší marnosti, květinová zátiší, snídaně nebo zátiší zvané *Pronk*, které ukazovalo přehlídku přepychových předmětů. Zde se nejvíce prosazovala striktní symetrie a přehledné rozmístění tvarů, z nichž se každý uplatňoval jednotlivě. Jak se rozrůstaly různé typy zátiší, tak se rozrůstal i symbolický význam vyobrazených předmětů či jídel. Tak se stalo,

---

<sup>14</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 223.

<sup>15</sup> [Srov.] LAUDOVA, Věra. *Zátiší, soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1983, s. 5.

<sup>16</sup> [Srov.] ŠÍP, Jaromír. *Flámská a holandská zátiší 17. století: katalog výstavy, Gottwaldov, leden – únor 1971*. Gottwaldov: Oblastní galerie výtvarného umění, Grafia, 1971.

že i takový obyčejný plod, jakým byl pomeranč nebo citron, mohl mít svůj vlastní význam, který se s plynutím času různě měnil.<sup>17</sup>

Následující 18. století vycházelo převážně z nizozemských zátiší a snažilo se tento motiv obohatit o jedinečné koloristické hodnoty, celistvost bytí nebo o celkovou vyrovnanost všeho. Významová tradice zátiší byla rozvíjena i ve století devatenáctém, kterému vévodil realismus. Malíři se snažili o zobrazení hmatové hodnoty malby a o přesné zachycení syrové reality. Typickým malířem byl G. Courbet (viz Příloha I., obr. 7). Příchodem novodobých směrů se zátiší stalo hodně proměnlivým a bylo zobrazováno dle východisek daného směru.<sup>18</sup>

Přelom 19. a 20. století znamenal převratné události pro pochopení hodnoty zátiší. Tato doba je charakteristická oslabením vlivu uměleckých akademií a rozkvětem nezávislého trhu s uměním, který umožnil individuální zájem a tvořivý výraz. Jednalo se o období impresionismu, postimpresionismu, expresionismu a mnoha dalších. Zátiší se stalo prostředkem přitažlivým pro experimentování v době avantgardy, jako například pro Cézanna nebo kubisty. V době nastupujícího kubismu se zátiší stalo prvkem hledání nové cesty pohledu a zachycení okamžiku viditelného pro lidské oko. Na rozdíl od renesance, ve které převládala snaha zobrazovat obrazy jako dokonalé kopie, se ve 20. století snažili umělci od této tradice odpoutat. Kubističtí malíři jako Pablo Picasso (viz Příloha I., obr. 8) a Georges Braque (viz Příloha I., obr. 9) opustili klasickou perspektivu a pokoušeli se najít nové způsoby vyobrazení skutečnosti. Začali experimentovat. Ve svých zátiších se snažili zpochybnit pozorovatelovo oko rozkladem obrazu na několik částí, který se divákovi složí až v průběhu sledování obrazu po určité době. Jejich zátiší z rané tvorby deformovaly tvary předmětů, až se z nich staly zlomky vyvolávající dojem, že umělec při práci obchází kolem dokola naaranžované zátiší a při každém kroku zaznamenal kousky detailů. Výsledkem byly obrazy, jež vyvolávají dojem pohybu i prostoru rozbíjející iluzi souvislého, fiktivního prostoru.<sup>19</sup> Poznat autorův záměr z jeho díla nebylo vždy jednoduché, a proto se pochopení výkladu s jeho záměrem pohybovalo na tenkém ledě.

V celém 20. století bylo zátiší považováno za umělecké téma a jeho vývoj úzce souvisel se změnami v obdobích od fauvismu, expresionismu, kubismu až po pop

---

<sup>17</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 223.

<sup>18</sup> [Srov.] BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997, s. 388.

<sup>19</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 234–235.

art a fotorealismus aj. Zátiší dokonce překročilo rámec dosud tradičního média malby a vstoupilo na uměleckou scénu jako předměty v podobě ready-mades a instalací. V zastoupení se předměty staly samotnými uměleckými díly. V nich umělci odmítali zploštění prostoru a vytvářeli 3D zátiší (viz Příloha I., obr. 10).<sup>20</sup> Zátiší prošlo během let značným vývojem a mnoha uměleckými styly, které odrážely dobové tendence a život minulých generací.<sup>21</sup>

---

<sup>20</sup> [Srov.] Judy Chicago – The Dinner Party. *Widewalls: Modern & Contemporary Art Resource* [online]. 2013 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.widewalls.ch/still-life-artists/judy-chicago/>

<sup>21</sup> [Srov.] *Kultura, umění a výchova: odborný recenzovaný časopis* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: [http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo\\_url=aktualnicislo&casopis=18&clanek=207](http://www.kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktualnicislo&casopis=18&clanek=207)

## 2 Citrusy

Citrusové plody se dnes staly běžnou věcí na nákupních seznamech a jsou využívány téměř každý den. V této kapitole bude představena a popsána základní charakteristika citrusů.

Obecné označení citrusů zastupuje několik druhů. Mezi citrusové ovoce patří pomeranč, citron, grapefruit, limetka, mandarinka a další. Pomeranče je možno dělit na několik druhů, z nichž některé jsou jedlé například sladké pomeranče. Jejich opak tvoří kyselé plody, ty se používají k výrobě některých olejů apod. Dalším druhem citrusů je například hořký grapefruit, který si postupem času také našel své příznivce, stejně jako limetka, což jsou malé citrusové plody připomínající citrony se zelenou kůrou.<sup>22</sup>

Za všeobecně nejznámější plod lze označit citron. Nyní je jeho pěstování daleko rozsáhlejší než kdy dříve.<sup>23</sup> Pokud jde o vzhled rostliny jako takové, na první pohled zaujmou lesklé zelené listy a jemné, étericky vonící květy. Součástí jsou i plody nádherných odstínů, zlaté, oranžové, růžové, světlé nebo tmavě zelené a někdy dokonce šarlatové. Pohled dovnitř plodu vyjeví další krásy. Průsvitné sekce citrusů blyštící se ve světle s odlesky duhových barev šťavnaté dužiny.<sup>24</sup> Převážně se jedná o stálezelenou dřevinu, která může tvořit pouze malý keř nebo menší stromek. Květy se vyznačují silnou vůní a charakteristickým plodem jsou bobule.<sup>25</sup>

Není tedy divu, že citrusové ovoce bylo pro svou přitažlivou barvu a charakteristický tvar po staletí oblíbeným motivem umělců. Tyto plody byly součástí důležitých událostí lidstva po tisíce let od migrace, dobývání až po narození a vývoj nových civilizací. Mimořádná charakteristika citrusových plodů si během staletí získala nespočet symbolických, občanských, náboženských a filozofických významů. Citrusy se nacházely a nacházejí v zahradách a uměleckých dílech od úsvitu západní civilizace po současnost.<sup>26</sup>

---

<sup>22</sup> [Srov.] HOOD, W. George. *Growing the citrus fruits, with information on growing lemons, oranges, grape fruits and other citrus fruits*. Read Books Ltd, 2011, s. 3–4.

<sup>23</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>24</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

<sup>25</sup> [Srov.] Zamotané dějiny citrusů. *Forestina* [online]. 2014 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <http://www.forestina.cz/zamotane-dejiny-citrusu>

<sup>26</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

Mimo jiné se toto ovoce používalo jako klasická surovina při vaření nebo smícháním s dalšími složkami fungovalo jako hadí protijed nebo k odhánění škůdců šatů, ba dokonce jako kosmetický přípravek pro zesvětlování vlasů či směs do parfémů apod. Umělci, kteří si vážili jeho krásy, ho pak zobrazovali ve spojení s bohatstvím a vysokým statusem ve společnosti. Podobná zobrazení v umění přetrvávají dodnes, ale mnohdy s odlišným významem než dříve. To souvisí i s dostupností citronu tehdy a dnes.<sup>27</sup>

Pro pochopení významu citrusů je potřeba vrátit se do minulosti a prozkoumat historický kontext malířských zátiší, který se proměňoval a vytvářel význam tohoto ovoce. Toto ohlédnutí prozradí a nastíní, proč umělci v minulosti citrusové plody zobrazovali. Možná byli fascinováni jejich barvou či chutí, nebo pro ně byly důležité něčím jiným, a proto se staly součástí jejich obrazů a později jim věnovali samostatné obrazy.

## 2.1 Historie citrusových plodů jejich původ a šíření

Na tomto místě je důležité odpovědět na otázku, odkud se citrony vlastně vzaly. Původ citrusů dosud nebyl oficiálně určen. Historie těchto plodů prochází napříč kontinenty, kulturami a náboženstvím. O historii cedrátů podávají zprávy například historické objevy, literární spisy, archeologické vykopávky aj.

Citrusové ovoce pochází pravděpodobně ze severního Myanmaru nebo Číny, ale pravděpodobněji ze severovýchodní Indie a Pákistánu. Nejspíše se jednalo o křížence kyselého pomeranče a citronu se silnou kůrou. Jeden z druhů citronového ovoce byl pěstován až na jihu Arabského zálivu a mohl být přivezen do Evropy přes Řecko Alexandrem Velikým ve 4. století př. n. l. Až později se citrusy objevily ve starověkém Římě, kde byly považovány za velkou vzácnost pro své bohaté, dekorativní a léčivé využití. Nejstarší zmínky o zátiší s těmito plody na evropském kontinentě pocházejí z nástěnných maleb a mozaik v italských Pompejích od malíře drobných předmětů Peiraikose. Zbytky karbonizovaných citronů byly získány z ruin Pompejí zničených erupcí Vesuvu v roce 79 n. l.<sup>28</sup>

---

<sup>27</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

<sup>28</sup> [Srov.] When still-life gives you lemons: the significance of the citrus fruit in art and history. *The National* [online]. [Cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.thenational.ae/arts-culture/art/when-still-life-gives-you-lemons-the-significance-of-the-citrus-fruit-in-art-and-history-1.970482>

Při pátrání v evropských dějinách lze najít informace, jež tvrdí, že citrusy se na území Itálie pěstovaly dříve, než byl výbuch Vesuvu s tragickým koncem Pompejí.<sup>29</sup>

V Mezopotámii lze zase prokázat přítomnost citronů archeologickými nálezy ze 4. tisíciletí př. n. l. a řecký filozof jménem Theophrast nebyl jediný, kdo se zmiňoval o citrusovém ovoci. Podobné zmínky o citronech lze najít i u Plinia a Dioskorida, rovněž filosofů 1. století n. l.<sup>30</sup>

Plody cedrátů byly někde ztotožňovány se zlatými jablky Hesperidek, která, podle řecké báje, přinesl z jejich zahrady Herakles. Antická literatura obsahuje mnoho dalších zmínek o zlatých jablcích. Zřejmě i zlatá jablka fajáckého krále Alkiona byla téměř totožná s plody citroníku.<sup>31</sup>

Na začátku našeho letopočtu byla rostlina citroníku pěstována pouze jako okrasný strom či keř. Ta byla oblíbenou ozdobou zahrad římských vil. Téměř do 10. století ale citrony ještě nebyly pěstovány ke konzumování. Už Římané dokázali rozlišit jednotlivé druhy těchto rostlin, jakými byly limony a cedráty. Znalost této rostliny dokazuje mozaika z roku kolem 100 n. l. Tu lze dnes nalézt v Římském národním muzeu (viz Příloha I., obr. 11) a na ní je vyobrazen košík s ovocem. Informace z jiných zemí říkají, že v Istanbulu je možné stále vidět umění rané křesťanské doby s mozaikami znázorňujícími pomeranče a citrony.<sup>32</sup>

Další šíření těchto plodů je připisováno Arabům, kteří zavedli jejich pěstování v celé říši v 10. století. Pěstování plodů převzali od Peršanů a ti zase od Indů. Důkazem šíření pěstování cedrátů ve Středomoří je jižní Itálie, která používala jednu z nejsložitějších metod pěstování pomerančů odvozenou z historických arabských technik. Z dostupných informací tedy vyplývá, že se citrony rozšířily do Středomoří z Malé Asie a o několik desítek let později i do zbytku Evropy.<sup>33</sup>

Prvním citrusem, který odtud „cestoval“, byl citron, který by většina dnes neoznačila za chutný nebo známý, zářivý žlutý plod. Byla to většinou slupka se suchým, nepoživatelným interiérem, ale s příjemnou citrusovou vůní. Citrony

---

<sup>29</sup> [Srov.] Zamotané dějiny citrusů. *Forestina* [online]. 2014 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <http://www.forestina.cz/zamotane-dejiny-citrusu>

<sup>30</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 13–16.

<sup>31</sup> [Srov.] Tamtéž, s. 14.

<sup>32</sup> [Srov.] Tamtéž, s. 15.

<sup>33</sup> [Srov.] Tamtéž.

se z Malé Asie dostaly do Středomoří společně s limetkami, kyselými pomeranči a pomelem, které je předchůdcem dnešního grapefruitu.<sup>34</sup>

Většina zdrojů uvádí, že se citrusy dostaly do Evropy především během křižáckých válek. Citron se v 15. století dostával do paměti i díky cestám Krištofa Kolumba, který přivezl z Hispanioly<sup>35</sup> citronová semínka.<sup>36</sup> Díky ovládnutí trhu benátských, janovských a pisánských obchodníků s kyselými citrony nic nebránilo cestě citronů do zbytků koutů Evropy. Postupně se citron společně s dalšími citrusovými plody dostal do obecného povědomí a jeho využití se šířilo dále.<sup>37</sup>

## 2.2 Analýza symboliky citrusů a její proměny ve výtvarném umění

Symbol je definován jako znak či znamení. Znak funguje na základě daných pravidel a dohod v ustáleném prostředí a kulturách. Znak může mít podobu známky, kolku, insignie nebo konvenčního znaku. Příkladem jsou znaky používané v logice, matematice a různých dalších vědeckých disciplínách. Znak analogický je schopný evokovat vztah mezi konkrétním obrazem a abstraktní myšlenkou. Za příklad analogického symbolu je možné považovat například železo jako symbol královského majestátu. Podle toho si lze představit, na jakém principu je rozebírána symbolika předmětu v malířském zátiší. S jejich závěry ovšem není nutné vždy souhlasit.<sup>38</sup>

Myšlenku či skrytý symbol měly i jednotlivé předměty v obrazech. Práce se primárně zabývá obrazy zátiší, proto bude dále popsán pouze význam této disciplíny a konkrétněji bude pojednáno o citrusích.

---

<sup>34</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>35</sup> Hispaniola – jedná se o druhý největší ostrov v Karibském moři, společně s dalšími ostrovy tvoří dnes souostroví Velké Antily. [Srov.] Hispaniola. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-03-31 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hispaniola>

<sup>36</sup> [Srov.] Lemon Glossary ~ Lemon Varieties: Lemon History. *The Nibble: Gourmet Food Magazine* [online]. 2005 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.thenibble.com/reviews/main/fruits/lemon-types.asp>

<sup>37</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 16.

<sup>38</sup> [Srov.] ALLEAU, René. *Věda o symbolech: příspěvek ke studiu principů a metod obecné symboliky*. Praha: Malvern, 2014, s. 37.

Pěstované citrusové plody byly od počátku hodně ceněny. Ovoce získalo náboženský význam a v různých kulturách bylo spojováno především se zdravím a bohatstvím.<sup>39</sup>

Vzhledem ke křesťanské ikonografii se výklad a symbolický význam nabízel hlavně v 17. století v Nizozemí, kde malba zátiší vzkvétala. Citron představoval symbol bolestné lásky Panny Marie k jejímu synovi. Poukazoval na předzvěst utrpení, bolesti a hořkosti, jež zažívala. Otázkou je, zda nizozemští malíři spojovali citrusové plody s tímto náboženským kultem. Utrpení v podobě citrusu nemuselo být pouze symbolem pro Krista, ale i pro Adama a Evu. Jednalo se o plod, který za vše může a stal se záminkou pro prvotní hřích. Strom poznání býval vzácně zobrazován i jako pomerančovník. Oblíbenost tohoto zobrazení byla charakteristická především pro 17. století. Ať už se jednalo o plod citronu, pomeranče, grapefruitu či jiného druhu tehdejšího cedrátu, všechny spojoval jeden bod, a tím byla jeho nahořklá chuť.

Z ikonografického pohledu byl pomeranč i citron považován za symbol čistoty z důvodu světlých květů rostliny. Nizozemská symbolika se dívá na citron jako na symbol sladké krásy, jež je spojena s hořkým vnitřkem. Tento symbolický význam spíše varoval před pouhým povrchové zdáním a před ztrátou duše, která mohla vést k zaslepené povrchnosti. Rozpor krásného vzhledu plodu a jeho hořké chuti uvnitř k těmto úvahám přímo vybízel. Citron zde mohl být i symbolem zklamání z lásky. Zamilovanost, která se změní v následné hořké procitnutí, když jistá očekávání lásky nebyla naplněna.<sup>40</sup>

Jeden z dalších významů je možno najít v Holtzwardově knize emblémů (*Emblematum Tyrocinia*, 1581), kde byl citron prezentován na talíři na stole a představoval symbol falešného přátelství. Tento význam mohl být použit u všech obrazů, které ukazují přepychové tabule plné luxusních předmětů a pokrmů. Zátiší v této souvislosti mohlo být varováním před neupřímností některých přátelství.<sup>41</sup>

Význam citronu byl rovněž spojován s vírou židovských imigrantů, kteří přišli v 16. století především z Portugalska do Nizozemí. Citron pro židy je i dnes

---

<sup>39</sup> Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

<sup>40</sup> [Srov.] The Fruit of Promise: Citrus Fruits in Art and Culture at the Germanisches National Museum. *Art daily* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://artdaily.cc/news/47622/The-Fruit-of-Promise-Citrus-Fruits-in-Art-and-Culture-at-the-Germanisches-#.Xr6q-GgzblU>

<sup>41</sup> [Srov.] Tamtéž.



symbolem srdce. Tento symbol byl vnášen do židovských obřadů, například v jedné židovské tématice svatostánků, v němž shromáždění slaví sklizně na podzim. Dodnes se používají v ranní modlitbě spolu se slavnostní kyticí fialové vrby, myrty a palmy. Citron, zvaný „etrog“ v Talmudu<sup>42</sup> má v židovské víře vysoce symbolickou hodnotu. Jako ovoce biblického stromu je srovnáván s ovocem stromu poznání a zároveň symbolizuje židovskou naději na ráj.<sup>43</sup> Ačkoli nejspíše nizozemští malíři do této náboženské skupiny nepatřili, je pravděpodobné, že tento symbol jejich díla přímo nevystihovala, ale díky židovskému vlivu a rozvoji trhu se toto ovoce stalo ve své době velmi významné.<sup>44</sup>

Plody citrusů se vyskytovaly i v portrétní tvorbě, a to již od 15. století. Také zde se s nimi pojily symbolické významy. Začaly se zobrazovat daleko častěji, než tomu bylo v předchozích stoletích. Například v barokním období bylo populární symbolizovat vzestup vládnoucí dynastie v portrétním umění malým pomerančovým stromem. Citrusové plody často představovaly společenský či morální status portrétovaných subjektů. Tyto plody by ale mohly rovněž poukazovat i na osobní, botanické preference a vysněné destinace v jižních podnebí, odkud zřejmě pocházely.<sup>45</sup>

Citrusy byly především v období středověku, spojovány také s tématem svatby, manželství a lásky. Vyplývá to ze zlatých jablek Hesperidek, které již v klasických mýtech byly svatebním darem a cenou krásy<sup>46</sup> (viz Příloha I., obr. 12).

Další symbolický význam dostaly citrusy ve vlámské malbě 16. století. Jednalo se o neuvěřitelně svěží, podrobný a zářivý obraz, představující bohaté rozprostření ozdobného nádobí a drahých jídel, jako byl například humr. Citrusové plody, především citrony a pomeranče, byly často uváděny jako drahé dovážené ovoce. O bohatých jídlech vystavených na těchto obrazech bylo uvažováno jako o symbolu bohatství i prchavé povahy života a nevyhnutelné cesty ke smrti. Příkladem je obraz od Abrahama van Beyeren's Banqueta (1620–1690) (viz Příloha I., obr. 13), kde se nacházejí oloupané plody pomeranče nebo slupka citronu, která je

---

<sup>42</sup> Talmud – Jedná se o učení, soupis rabínských diskusí, které souvisí se židovským zákonem a etikou [Srov.] Talmud. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-06-04 [online]. [cit. 2020-25-06]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Talmud>

<sup>43</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>44</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 142–143.

<sup>45</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

<sup>46</sup> [Srov.] The Fruit of Promise: Citrus Fruits in Art and Culture at the Germanisches National Museum. *Art daily* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://artdaily.cc/news/47622/The-Fruit-of-Promise-Citrus-Fruits-in-Art-and-Culture-at-the-Germanisches-#.Xr6q-GgzblU>

oloupaná napůl. Vše je uspořádáno tak, jako by se stále čekalo na konzumaci. S rozvojem zátiší započalo rozšiřování symboliky citrusů.<sup>47</sup>

Citrusy urazily velkou cestu přes biblické scény až do každodenní reality na trzích či v kuchyních, a především v malbách nizozemských malířů 17. století.<sup>48</sup> V této době mnoho dětských portrétů zobrazovalo děti s citrusovým ovocem v ruce a psem vedle sebe. Zřejmě to mělo znamenat jistý postup času, citrus mohl znázorňovat dítě jako plod rodičů a jeho výchova měla být symbolizována psem.<sup>49</sup>

Další prvek, který zaujme, je barva, která má také svou symboliku. Typická oranžová a žlutá barva citrusových plodů působí jako barva veselá, povzbuzující a tvůrčí, a proto citrusy získávaly svůj symbol už jen pro svou barevnost.

Žlutá barva je typická pro citron, je barvou přinášející naději a potěšení. Tuto barvu lze nalézt v situacích, které mnohdy vyžadují pozornost a přemýšlení. Žlutá rychle poutá pozornost, a tak je například spolu s černou symbolem nebezpečí a upozornění či varování.<sup>50</sup> Kenner ve své knize píše o významu žluté barvy v heraldice. „*V heraldických znacích slouží žlutá jako symbol poznání, zdatnosti a bohatství, a to díky podobnosti s barvou zlata. Na Východě, kde se od vládařů očekávalo, že budou moudří a osvícení, je žlutá odedávna spojována s imperiální mocí. Některé kultury, např. staroegyptská, spojovaly tuto barvu se smrtí, snad podle barvy pokožky zemřelého či v naději na radostný posmrtný život.*“<sup>51</sup>

Pomeranče byly populární nejen kvůli své sladké chuti, ale také proto, že jejich barva odrážela loajalitu k novým vládcům.<sup>52</sup> V heraldice je oranžová barva odjakživa spojována s určitou dávkou šlechtnosti, se ctí a vlivnou pozicí.<sup>53</sup> V anglickém jazyce slovo orange znamená v překladu pomeranč. Odtud také získala oranžová barva svůj název. Oranžová barva povzbuzuje a zároveň symbolizuje dobré zdraví. Rozčiluje, ale zároveň uklidňuje, dodává pocit bezpečí, je propojena

---

<sup>47</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

<sup>48</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 139–140.

<sup>49</sup> [Srov.] The Fruit of Promise: Citrus Fruits in Art and Culture at the Germanisches National Museum. *Art daily* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://artdaily.cc/news/47622/The-Fruit-of-Promise-Citrus-Fruits-in-Art-and-Culture-at-the-Germanisches-#.Xr6q-GgzblU>

<sup>50</sup> [Srov.] KENNER, T. A. *Symboly a jejich skrytý význam: [záhadný smysl a zapomenutý původ znamení a symbolů v moderním světě]*. Praha: Metafora, 2007, s. 12.

<sup>51</sup> KENNER, T. A. *Symboly a jejich skrytý význam: [záhadný smysl a zapomenutý původ znamení a symbolů v moderním světě]*. Praha: Metafora, 2007, s. 12–13.

<sup>52</sup> [Srov.] Art of the lemon... *Lemons, lemons, lemons – A adventures with the world's liveliest fruit* [online]. 2009 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://tobysonnenman.wordpress.com/2009/09/08/a-lot-of-artists-loved-lemons-too/>

<sup>53</sup> [Srov.] KENNER, T. A. *Symboly a jejich skrytý význam: [záhadný smysl a zapomenutý původ znamení a symbolů v moderním světě]*. Praha: Metafora, 2007, s. 12.

s dobrodružstvím, dychtivostí energií a důvěrou.<sup>54</sup> Symbolika samotné barvy měla stejně velký význam jako význam samotného plodu.<sup>55</sup>

Příklady zobrazení citrusů lze najít i v 19. století v malířské impresionistické škole, která se podílela na zobrazení pomerančů a citronů. Zde není zcela patrné, zda tím byla vyjadřována určitá symbolika, nebo bylo cílem jednoduše vykreslit krásu ovoce a vystihnout barevné vztahy a formy.

Následující 20. století bylo obdobím experimentů. Nastoupila moderna a různé podoby abstraktního zobrazování. Kubistický malíř Pablo Picasso (1881–1973) převzal tradiční zátiší s pomerančem a pojal ho v tomto stylu. V roce 1951 vytvořila například surrealistická umělkyně Frida Kahlo (1907–1954) obraz s podivně nakrájeným pomerančem.<sup>56</sup> Na popsáných příkladech je možné pozorovat různorodost a bohatost významů, které citrusům lidé v jednotlivých dobách přisuzovali.

V současné době je možné říci, že se umělci snaží buď navrátit k dřívější symbolice, nebo používají citrusy jako barevný akcent k dalším předmětům v zátiší. Další z možností využití citrusů v malbách může být pro jejich charakteristický oválný či kulovitý tvar či jejich dostupnost. Také mohou pro diváka obsahovat dosud skrytý a zatím neidentifikovatelný význam, který zná jen autor obrazu.

---

<sup>54</sup> [Srov.] Art of the lemon... *Lemons, lemons, lemons – A adventures with the world's liveliest fruit* [online]. 2009 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://tobysonneman.wordpress.com/2009/09/08/a-lot-of-artists-loved-lemons-too/>

<sup>55</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>56</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

### 3 Citrusové plody v malířské tvorbě

V této kapitole je chronologicky popsán vývoj malířského zátiší, kdy součástí kompozice byl i citrusový plod. Od nejstarších zmínek v historii přes zlatou éru bohatou na tvorbu zátiší, moderní umění až po současnost, kde budou představeni čeští umělci. Je popsáno, jakým způsobem s exotickými plody umělci pracovali a jak se měnila forma vyjádření během jednotlivých historických epoch, v jakém smyslu a spojení je možné si je vysvětlit. Je kladena otázka proč se citron nebo pomeranč staly častým námětem na obrazech a zda jsou v současnosti stejným způsobem využívány v malířské tvorbě jako v minulosti.

#### 3.1 Starověké a středověké zobrazení citrusových plodů

Za nejstarší příklad dochovaného zátiší lze považovat zdobnost interiérů staroegyptských hrodek. Věřilo se, že zobrazené potraviny a předměty v hrobce se v posmrtném životě stanou skutečnými a dostupnými pro použití zesnulým. I obrazy starořeckých váz ukazují velkou dovednost při zobrazení každodenních předmětů a zvířat.<sup>57</sup>

Podobná zátiší s jednoduchými a dekorativními předměty zobrazená s realistickou perspektivou byla kromě Pompejí nalezena také v Herculaneu a ve Ville Boscoreale (viz Příloha I., obr. 14). Mohla se tak řadit do vyšších tříd a symbolizovat známky pohostinnosti a oslavy ročních období a života.<sup>58</sup> Skvěle dochovanými freskami, které obsahují stopy citrusů, jsou i pozoruhodné fresky z Villy Livii (viz Příloha I., obr. 15), jež byly odvezeny do muzea Palazzo Massimo v Římě. Jedná se o vynikající iluzionistické fresky s výhledem do zahrady, v nichž rostliny a stromy kvetou najednou společně s ovocem.<sup>59</sup>

Staré spisy a dochované známky malířství dokazují, že ve starověkých dobách byli řeční umělci pokročilí nejen v portrétním umění, ale jejich zručnost zahrnovala i žánrovou malbu a zátiší. Mnohdy se jednalo o souboj mezi umělci, který z nich

---

<sup>57</sup> [Srov.] Still life. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-03-14 [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Still\\_life](https://en.wikipedia.org/wiki/Still_life)

<sup>58</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>59</sup> [Srov.] Along Via Flaminia. *Rome in the footsteps of an XVIIIth century traveller* [online]. 2017 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://www.romeartlover.it/Flaminia.html>

nejlépe zobrazí realitu.<sup>60</sup> Příkladem může být legenda o soutěži mezi Zeuxisem a Parhasiem, jak uvádí ve své knize *Přírodověda* římský autor Plinius. Jednalo se o spor mezi významnými řeckými malíři z 5. století př. n. l. Podle slavného příběhu malíř Zeuxis namaloval hrozny s takovou přesností a dokonalostí iluze, že se z oblohy slétávali ptáci a snažili se ovoce sezobnout. Naopak Parhasius, který nechtěl v soutěži prohrát, odpověděl natolik reálným obrazem se závěsem, že oklamal i bystré oko svého soupeře do té míry, že chtěl odtáhnout závěs v domnění, že odhalí zbytek obrazu za ním.<sup>61</sup>

I když se jedná o pouhou legendu, obraz z tohoto příběhu byl námětem některých malířů v pozdějších letech. Na několika těchto obrazech se jako součást zátiší vyskytoval jeden z citrusů, kterým byl citron (viz Příloha I., obr. 16, obr. 17).

V období středověku se jednalo převážně o obrazy se sakrální a figurativní tematikou, kde ovoce bylo pouhým doplňkem těchto obrazů. Příkladem je obraz *Zásnuby Arnolfiniových* od Jana van Eycka (1390-1441) (viz Příloha I., obr. 18). Tvrdí se, že tento obraz ukazuje sňatek. Na obraze lze nalézt kromě dvou osob i mnoho symbolicky ukázkových předmětů, z nichž jsou v pozadí zmiňované citrusy, konkrétně pomeranče. Nenápadně namalované, letmo osvětlené pomeranče pod oknem jsou vysvětlovány jako symbol plodnosti nebo jako symbol letního období či snad jako ukázka bohatství, z důvodu jejich ceny v té době.<sup>62</sup>

Značný podíl výtvarného umění v období středověku a nastupujícího novověku zastupovaly i knižní iluminace. Už italský iluminátor rukopisů a malíř oltářních děl Gerolamo dai Libri (1474-1555) ve své tvorbě zobrazil citrus. Ve vyobrazení *Madonna dell'ombrello* (viz Příloha I., obr. 19) je ve spodní části na oltářní mense<sup>63</sup> namalován citron. Celkový námět má jasné a silně kontrastní barvy, a to zejména na nenápadně zasazeném citronu umístěném do celé kompozice obrazu. Lze vidět nejenom trojici postav, ale i zářivou barvu citronu. Stejně tak v obraze *Panny Marie s dítětem a sv. Annou* (viz Příloha I., obr. 20) je v pozadí namalován citroník s květy a plody. Citroník zde symbolizuje milovaného nebo Krista. Tento význam

---

<sup>60</sup> [Srov.] Still life. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-03-14 [online]. [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Still\\_life](https://en.wikipedia.org/wiki/Still_life)

<sup>61</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 224.

<sup>62</sup> [Srov.] Jan van Eyck Artworks: The Arnolfini Portrait. *The art story foundation* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: [https://www.theartstory.org/artist/van-eyck-jan/artworks/#pnt\\_5](https://www.theartstory.org/artist/van-eyck-jan/artworks/#pnt_5)

<sup>63</sup> Oltářní mensa – hlavní část oltáře, křesťanských kostelů, místo které je charakteristické jako místo oběti. [Srov.] Oltář. *Katopedia* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.katopedia.cz/index.php?title=Olt%C3%A1%C5%99>

tedy mohl mít i první obraz.<sup>64</sup> Citronu nebo jinému druhu citrusu až do této doby nebyl v malířství zatím věnován žádný samostatný obraz.

S koncem 15. století se plně prosazovala myšlenka zobrazovat na obrazech nové motivy jako pokrmy, sklenice, ovoce atd. ve všech náboženských a mytologických scénách. Malířské téma se pomalu přesouvalo z chrámů do prostoru měšťanské domácnosti.<sup>65</sup> Na konci století se umění posunovalo kupředu, a s tím i zobrazení samostatného zátiší, které se doposud objevovalo jen zřídka. Jeho význam narůstal s umělcovým zjištěním, jaké další předměty jsou spjaty s každodenním životem člověka. V následujícím 16. století se postupně hlavně italské, španělské a nizozemské provincie začaly zaměřovat na detail. Příkladnými malíři těchto tendencí byli F. Zurbarán, P. Veronese, Caravaggio a další. Vývoj zátiší byl podpořen rozšiřováním poznatků ohledně živé a neživé přírody. Vznikaly kuchařky, hlavně herbáře a shromažďovaly se různé vzácnosti v místnostech obsahující zajímavé kuriozity. Tyto místnosti se nazývaly kunstkomory.<sup>66</sup>

Herbáře a kuchařky zůstávaly velmi podstatným zdrojem v popisu stravovacích zvyklostí a byly důležité pro celkové ustanovení obrazu. Je možné se z nich dozvědět o transportu potravin a tržních regulacích. V počátku 16. století tržní možnosti neobsahovaly příliš velkou škálu potravin. S dalším stoletím, ve kterém nizozemští obchodníci ovládli moře, se zvětšilo množství dováženého tropického ovoce, tedy citrusů a pomerančů, které se pak začaly na obrazech objevovat mnohem častěji.<sup>67</sup>

### 3.2 Zátiší s ovocem v 16. a 17. století

Ukázka pokrmů jako ovoce, chléb, víno atd. vystupovala na obrazech dávno před vznikem oficiálního žánru zátiší. Většinou se ale jednalo o obrazy s biblickými náměty. V této kapitole bude nastíněn vývoj zobrazení, jeho zrod a osamostatnění citrusů v zátiší od zbytku obrazu, kdy už nebylo pouhou součástí a doplňkem

---

<sup>64</sup> [Srov.] The Virgin and Child with Saint Anne: Gerolamo dai Libri. *National Gallery, London* [online]. 2016 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/gerolamo-dai-libri-the-virgin-and-child-with-saint-anne>

<sup>65</sup> [Srov.] HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011, s. 264.

<sup>66</sup> [Srov.] *Arts Lexikon* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Z%C3%A1ti%C5%A1%C3%AD>

<sup>67</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 140–141.

obrazu. Jak u jednotlivých předmětů, tak u samotných citrusů v tomto časovém rozhraní narůstal též jejich symbolický význam.

V 16. století dospělo malířství k vrcholu dokonalosti. Umělci tak dosáhli výsledků, o které se pokoušely předchozí generace. Nevyskytoval se žádný problém týkající se kreslení či stylizace, žádný námět nebyl příliš obtížný nebo příliš složitý. Ukázali, jak jednoduše sloučit krásu a harmonii s přesností.<sup>68</sup>

Za přelomové období lze považovat 16. až 17. století, protože v tomto období se začínalo zátiší postupně specifikovat a osamostatňovat. Nedá se říci, že vnímání citronu na stole v kuchyni bylo stejné, jako když byl namalován na obraze.<sup>69</sup> S nástupem 17. století se začaly rozlišovat různé druhy zátiší. Toto století je obecně označováno jako baroko a bylo významné ve vývoji daného tématu, ať už pro vznik této disciplíny jako samostatného oboru, nebo tím, že je nejbohatší na obrazy tohoto žánru a odstartovalo jeho rozvoj.<sup>70</sup>

Baroko patří mezi zlaté časy tohoto žánru a citrusy se zde staly skoro běžnou součástí každého zátiší. Umění se obracelo k realismu a rozumu. Typickým představitelem tohoto žánru byl umělec Caravaggio (1571-1610), který věnoval jako jeden z prvních samostatný obraz i něčemu takovému, jako byl košík obyčejného ovoce se všemi svými vadami (viz Příloha I., obr. 21).<sup>71</sup> Přístup, jaký používal u obrazu košíku s ovocem, byl typický pro celkový jeho přístup k malbě jako zobrazování nedokonalostí. Bylo pro něj charakteristické zpochybňování zavedených dokonalostí ideální krásy a vše to nahradil bezprostředním realismem.<sup>72</sup> V jeho tvorbě lze nalézt typické zobrazení pomeranče nebo citronu spjatého se zátiším. Ve svých malbách využíval různé druhy ovoce, ale citron se u něj objevuje pouze jako květina. Pouze na dvou obrazech je zobrazen květ citrusu, a to v *Portrétu Fillidy Melandroni* (viz Příloha I., obr. 22), která si květinu tiskne na prsa. Učenci dříve identifikovali květinu jako pomerančový květ. V gestu, v němž je umístěna, je symbolicky naznačeno manželství a věrnost. Druhým obrazem je *Marta a Maří Magdaléna* (viz Příloha I., obr. 23). Obě postavy byly namalovány dynamicky, kdy Marie v jedné ruce mezi prsty otáčí s oranžovobílým květem a v

<sup>68</sup> [Srov.] GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění*. Praha: Argo, 1997, s. 289.

<sup>69</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 30, 138, 152–153.

<sup>70</sup> [Srov.] GAWLIK, Ladislav. *Dějiny výtvarného umění. I. díl. Od vzniku umění až na práh moderny*. Píseň: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2009, s. 132–133.

<sup>71</sup> [Srov.] PIJOAN, José. *Dějiny umění 7*. Bratislava: Ikar, 1999, s. 48.

<sup>72</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 223.

druhé drží zrcadlo. Caravaggio tím chtěl symbolizovat marnost, kterou se chystá vzdát.<sup>73</sup>

Jedním z dalších stěžejních zátiší barokního období, kde hlavní roli hrají namalované citrony a pomeranče, je obraz *Zátiší s citrony, pomeranči a růží* (viz Příloha I., obr. 24) od Francisca de Zurbarána (1598-1664). Obraz ukazuje tři skupiny předmětů položených na stole na tmavém pozadí. Každá skupina objektů je umístěna ve stejné vzdálenosti od sebe a díky své organizaci vytváří prostorovou a geometrickou rovnováhu.<sup>74</sup> Mnoho Zurbaránových děl obsahuje křesťanská témata a objekty, proto má většina děl symbolický význam Nejsvětější Trojice nebo Panny Marie. To uvádí například ve své knize Alexander Sturgis. „Šálek s vodou je symbolem čistoty, růže jedním z květinových symbolů a pomeranče a květy zastupují panenství a plodnost. Citrony na levé straně jsou emblémem víry. Předměty v přesně uspořádané kompozici vzbuzují dojem oběti na oltáři.“<sup>75</sup> Toto zátiší tak není výjimkou. Všechny předměty na obraze se vztahují k Panně Marii.<sup>76</sup> Dalším z podobných obrazů, ať už uspořádáním nebo složením seskupených objektů, je například obraz *Zátiší se sklenicí, ovocem a džbánem* (viz Příloha I., obr. 25).

Od počátku 17. století, ve kterém se zátiší oddělilo jako samostatný žánr, bylo rozvíjeno dál do několika okruhů, jako květinové zátiší, Vanitas atd. Toto století je spojováno s ovládnutím moře nizozemskými obchodníky, a s tím souvisel i nárůst množství dováženého tropického ovoce, v jehož rámci se zvýšil i dovoz citrusů, především pomerančů.<sup>77</sup> Celá řada malířů a mistrů klasických obrazů s určitým výjevem doplněným o jednoduchý koš s ovocem se snažila namalovat tyto prvky samostatně. Od kuchyňských a trhových záběrů se začalo ustupovat a místo nich se začínaly zobrazovat prostřené stoly v několika variantách od snídaní po střídmé, nebo bohaté stoly se sýry a pečivem, s humry, ústřicemi, exotickým ovocem a hlavně také s citrusy. Zátiší na obrazech nizozemských malířů byla namalována s plnou přesností a snad ještě věrohodněji než samotná skutečnost. V holandských zátiších šlo o souhru všech smyslů a každý z nich byl zastoupen

---

<sup>73</sup> [Srov.] Caravaggio's Fruit: A Mirror on Baroque Horticulture. *Horticulture & Landscape Architecture* [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://hort.purdue.edu/newcrop/caravaggio/caravaggio.html>

<sup>74</sup> [Srov.] ROSENBERG, Karen. 16th- and 17th-century Spanish, Italian and Flemish Master Works at the Frick. *The New York Times: Breaking News, World News & Multimedia* [online]. 2009 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2009/02/27/arts/design/27fric.html?fta=y&pagewanted=all>

<sup>75</sup> STURGIS, Alexander. Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty. Praha: Slovart, 2006, s. 230.

<sup>76</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 230.

<sup>77</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 33.



prostřednictvím symbolů. Přesné zobrazení konstrukce obrazu a věrohodné zobrazení věcí, zaměnitelných se skutečností, lákalo celou řadu nizozemských mistrů, kteří jsou dodnes neoprávněně nazýváni tzv. menšími mistry zlatého věku nizozemské malby. Jídlo, nápoje, tabák, květiny, ovoce, zelenina a zvěř, to vše znamenalo jistý prožitek, který představoval jeden ze smyslů člověka.<sup>78</sup>

Aby umělci vytvořili přesvědčivé iluzivní obrazy, museli znát dokonale pravidla perspektivy a stejně tak museli umět vytvořit iluzi zdání přirozeného světa. Malíři zátiší s sebou tak přinesli další výzvu, a to zachytit nejrůznější povrchy a podrobnosti předmětů či pokrmů. Často svou zručnost dokazovali reprodukováním složitých optických jevů, jako byl zrcadlový povrch lesklého kovu nebo detailní zobrazení zkroucené oloupané citronové kůry. Zobrazení citronu v obraze bylo využíváno nejen pro svou krásnou barvu a doplněk luxusního banketu, ale bylo využito i jako kontrast různých symbolických významů.<sup>79</sup>

Typickým představitelem a malířem tohoto nizozemského zlatého věku byl Willem Kalf (1619–1693). Tento rotterdamský malíř ve své pozdější tvorbě začal malovat zátiší s přepychovými předměty a pokrmy.<sup>80</sup> Kalf byl výborný malířský kolorista a v jeho malbě převažuje smyslový účinek barvy, obzvláště u ovoce, jakým je citron. Podtrhuje tím kompoziční princip, ale i jisté významové hodnoty. Bylo pro něj typické využívání barevných vztahů tak, aby se použité barvy podporovaly, a tím se mohl jejich výraz stupňovat. Přímou brilantně pracoval s teplými a studenými tóny, a to i díky přesnému výběru zátiší. Kalf se ve svých zátiších zaměřoval na sérii vybraných předmětů, které se poměrně často opakovaly nebo byly opticky umístěny jinak. A protože se stal jedním z velkých obchodníků s uměním, odhaduje se, že díky tomu používal některé umělecké předměty určené k obchodu jako předlohy při malování obrazů. Ve své tvorbě nejčastěji zobrazoval nádoby drahých kovů, čínský porcelán, benátské sklo, nože s alabastrovou stříenkou a mnohé podobné. Definování některých obrazů tak není vůbec jednoduché a důvodem bylo jeho zjevné upřednostňování výrazu před pouhým zachycením obrazu.<sup>81</sup>

---

<sup>78</sup> [Srov.] HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011, s. 265.

<sup>79</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 224.

<sup>80</sup> [Srov.] GAWLIK, Ladislav. *Dějiny výtvarného umění. I. díl. Od vzniku umění až na práh moderny*. Plzeň: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2009, s. 144.

<sup>81</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 21–23.

Kalf vycházel ve své tvorbě z principu kontrastu, pohyboval se vždy v několika málo, zhruba pěti, tónech. Jen ten největší světelný reflex měl nejvyšší hodnotu, tedy bílou. Šlo o dosažení co největšího kontrastu, protože čím byl rozdíl vyšší, tím byla iluze dokonalejší. Stále více využíval luxusnějších předmětů, jež nebyly zcela úplně běžné. Vybíral klidně nádoby několik desítek let staré. Například jeho čínské mísy jsou na obrazech často nakloněny, a tím dával možnost vyniknout ornamentu a ovoci uvnitř nádoby s poukazem na paralelu nestabilního světa přítomnosti a odkazem na symbol pomíjivosti, kterou měl velmi v oblibě.<sup>82</sup>

Stejným způsobem jako vzácné předměty využíval Kalf i exotické ovoce. Opět mu zřejmě nešlo pouze o estetické hodnoty, ale i o symbolický význam. Na svých obrazech pracoval s výrazným kontrastem a s protiklady, a to například namalováním citronu a pomeranče, kde byla vyjádřena dvojakost kyselého a sladkého, např. obraz *Zátiší se džbánem z pozdní doby Ming* (viz Příloha I., obr. 26). Tento obraz představuje sbírku honosných předmětů a přepychových pokrmů, které se v 17. století do Holandské republiky dovážely. Skupina předmětů zahrnuje čínský džbán, koberec ze středního východu, benátskou sklenici a ovoce z jižní Evropy. Zátiší tehdejší doby měly také tu vlastnost, že zobrazovaly drahé předměty, často nedosažitelné pro mnoho z těch, kteří si ale mohli dovolit obraz.<sup>83</sup>

Pokud jde o citrony jako takové, na jeho obrazech přestávají být už jen jako pouhá součást pokrmu, ale spíše jako ozdoba a šperk. A tak s precizností, s jakou namaloval kov a sklo, maloval i kůru citronu. Citron se na jeho obrazech stal zapadající součástí exkluzivních předmětů pro svou výjimečnost barevného a světelného kontrastu. Například obraz *Zátiší se skleněnými poháry a citronem* (viz Příloha I., obr. 27).<sup>84</sup> Příkladů je možné uvést z jeho tvorby mnoho, přinejmenším další tři obrazy, v nichž hraje citron svoji roli. Jsou to *Zátiší s nádobami a granátovými jablky* (viz Příloha I., obr. 28), *Zátiší s čínskou cukřenkou* (viz Příloha I., obr. 29), kde se citron společně s mandarinkou vyrovnávají exkluzivitě čínského nádobí, nebo *Zátiší se sklenicí a ovocem* (viz Příloha I., obr. 30). Výběrem a způsobem malby zátiší však nebyl jediný, kdo vytvářel takovéto obrazy.

Všichni Holanďané byli populární tím, jak s oblibou používali citronovou kůru ve svých obrazech. Nejčastěji ji lze najít poblíž šálků vína. Ovoce je většinou

---

<sup>82</sup> [Srov.] Tamtéž, s. 23–24.

<sup>83</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 223.

<sup>84</sup> [Srov.] VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 25–26.

rozkrojené a napůl oloupané. Jednalo se o skvělou příležitost předvést svůj talent vykreslit lesklé, řezané citrony a kudrnaté spirály zlatého světla lámajícího se od zářivé a žluté kůry.

Vynikajícím holandským malířem jakým byl Willem Kalf, byl i Willem Claesz (1594-1680). Jejich díla jsou téměř podobná a i zde je možné nalézt nespočet děl, jež obsahují jeden z citrusů.<sup>85</sup> Jako u Willema Kalfa, zřejmě i zde u Claesze, se jednalo o ukázkou rozprostření ozdobného nádobí a drahých jídel, jako je například humr v obraze *Talíř s humrem, stříbrným džbánem, ovocnou mísou, houslemi a knihami* (viz Příloha I., obr. 31). Post drahého a dováženého ovoce zaujímal buď citron, nebo pomeranč. O těchto bohatých jídlech využitých na obrazech se myslelo, že symbolizují bohatství i prchavou povahu života a naši nevyhnutelnou cestu ke smrti. Přece jen napůl oloupané pomeranče nebo citrony by mohly evokovat dojem, jako kdyby stále čekaly na konzumaci. Citron je možno nalézt například i na obraze *Zátiší s ústřicemi, rumem, citronem a stříbrnou miskou* (viz Příloha I., obr. 32). Stejně jako předchozí malíř, tak i Willem Claesz nabízí ve svých obrazech citron v celé jeho kráse, a tak z jeho množství děl lze zmínit *Zátiší s koláčem, stříbrným džbánem a krabem* (viz Příloha I., obr. 33). I zde jako první strhne pozornost žlutý zářivý citron. Nejenomže oloupaný citron odkazuje na pomíjivost života, ale skvěle zapadá mezi ukázkou nejluxusnějších předmětů své doby.

Trojici těchto vynikajících malířů zátiší doplňuje holandský malíř Pieter Claesz (1596-1661) s obrazem *Zátiší s dvěma citrony, sklenicí z benátského skla, nožem a olivami na stole* (viz Příloha I., obr. 34) a obrazem *Zátiší s rybou a chlebem* (viz Příloha I., obr. 35), kde se na obou obrazech vyskytuje žlutý zářivý citron jako ústřední motiv. Sturgis uvádí, že „Claesz užíval redukovanou paletu, obvykle hnědi a šedi, jimiž navozoval světlo a atmosféru obklopující předměty. Jeho umění zobrazit nejrůznější povrchy je patrné z tohoto obrazu, na němž lesklý sled kontrastuje s křehkostí pečiva.“<sup>86</sup>

Za zmínku jistě stojí i malířka Giovanna Garzoni (1600-1670), která působila na dvoře rodiny Medicejů a namalovala obraz *Zátiší mísa s citrony* (viz Příloha I., obr. 36).<sup>87</sup> Robustní citrony ještě stále s větvemi a listy přímo přelplňují mísu, na které

---

<sup>85</sup> [Srov.] Willem Claesz. Heda. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-04-28 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Willem\\_Claesz.\\_Heda](https://en.wikipedia.org/wiki/Willem_Claesz._Heda)

<sup>86</sup> STURGIS, Alexander. Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty. Praha: Slovart, 2006, s. 232.

<sup>87</sup> [Srov.] The Flowering of Florence: Botanical Art for the Medici. *National Gallery of Art, Washington, DC* [online]. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z:

leží. Je možné pozorovat rafinované manipulace s barvou, které jsou patrné na pečlivě zpracované citronové kůře nebo na jemných křídlech vosy. Pro Gioavannu byl přímo typický kontrast textur a tvarů, přesně jak k tomu docházelo na uvedeném obraze.

Dalšími výraznými obrazy jsou malířské studie od Bartolomea Bimbiho (1648-1729). Bimbi maloval velká plátna flóry a fauny pro Mediciho vilu a tak se zde objevovaly výjevy obsahující citrusy, např. obraz *Citrusy* (viz Příloha I., obr. 37). Tento velký obraz různých, citrusových rostlin spolu s dalšími podobnými obrazy je vizuálním záznamem zemědělské produkce.<sup>88</sup> Každá odrůda citronu je u Bimbiho obrazů doplněna nápisem s uvedením názvu a s dalšími podrobnějšími informacemi bez ohledu na to, jestli jsou citrony uspořádány v malebných kompozicích proti krajinnému pozadí nebo jsou nashromážděny na drahých kobercích a závěsech mezi antickými sochami. Obraz se vymyká klasickému použití citronu v zátiší, jak tomu bylo doposud u holandských mistrů.

Tato doba byla pro zátiší přímo ukázková. Všechny obrazy jsou přehlídkou nejluxusnějšího zboží a pokrmů. Citrus už tak často nebyl zobrazován jako náboženský symbol, převzal část symboliky zátiší Vanitas. Také sloužil jako ukázka prestiže a rozmanitosti dováženého zboží.

### 3.3 Pozdní novověk, 19. století a pravdivost zobrazení

Před polovinou 19. století se formoval nový, moderní systém města a spolu s ním i nový gastronomický směr. Pastviny, kopce, lesy, hory, vinice, sady a mnohé další zásobovaly města, jimž se chtěly v této době zaslíbit. Nové dopravní a sdělovací prostředky urychlily vznik jednotlivých domácích trhů a rozšířily oblast světového trhu. Získání citrusových plodů bylo již mnohem snadnější než dříve, i když stále byly považovány za exotické ovoce. Tržní řády regulující zásobování měst potravinami po celá staletí vzaly za své díky rychlému tempu prolínání potravinových produktů pocházejících z různých oblastí. Urbanizace vytvořila nové modely distribuce potravin. Staré trhy, jež byly vymezené týdenním rytmem

---

<https://web.archive.org/web/20070916123526/http://www.nga.gov/exhibitions/flowerartist.htm>

<sup>88</sup> [Srov.] The Flowering of Florence: Botanical Art for the Medici. *National Gallery of Art, Washington, DC* [online]. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070916123526/http://www.nga.gov/exhibitions/flowerartist.htm>

spolu s ročním obdobím, nahradily budované tržnice, které zaručovaly plynulou nabídku zásobování. A pokud dříve byly citrusy zobrazeny v zátiší jako ukázka luxusu a prestiže, nyní se jejich význam přesunul do mnohem prostší podoby.<sup>89</sup> Alexander Sturgis ve své knize uvádí, že „19. století bylo svědkem dramatických změn jak v zaměření, tak v prestiži zátiší. Toto století také zažilo oslabení vlivu uměleckých akademií a vzrůst nezávislého trhu s uměním.“<sup>90</sup>

V této době začaly vznikat nové modely vyjadřování v umělecké sféře, které byly vzdálené akademickým hodnotám. V druhé polovině 19. století se u zátiší začaly přehodnocovat preference. Umělci chtěli zaznamenat skutečnost pravdivě bez idealizace a měli zájem především o všední skutečnost. Jednalo se o období realismu, kdy se umělci snažili zaznamenat věrné detailní zachycení obyčejného předmětu, tak jak jej diváci viděli.<sup>91</sup>

Tento název se stal označením celého uměleckého směru díky provokativní výstavě Gustava Courbeta (1819–1877). Jeho malířská nezávislost byla příkladem, který byl důležitý pro pozdější umělce, jako byli impresionisté nebo kubisté. Mezi jeho obrazy patřila i různá květinová zátiší a zátiší s ovocem. I u něj se objevil alespoň jeden obraz, kde se nalézá jeden z citrusů, a tím byl pomeranč. Jedná se o obraz *Jablko, hruška a pomeranč* (viz Příloha I., obr. 38). Spoléhal na použití paletového nože k vytvoření silně pastózních povrchů, aby zdůraznil jeho pohrdání jemným dokončením akademické praxe. Ztvárnění ovocných zátiší bylo ponuré a odráželo jeho náladu, náladu tehdejší doby a současného dění. Ale zde u tohoto obrazu jsou vidět krásné teplé odstíny barev. V jeho pastózních a rychlých tazích štětce se inspirovali impresionisté.<sup>92</sup>

Malířem, považovaným za otce impresionistů, u něhož se v zátiších objevuje jeden z cedrátů, byl umělec jménem Édouard Manet (1832–1883).<sup>93</sup> Citron lze u něj nalézt například v obrazech zátiší *Ústřice* (viz Příloha I., obr. 39), *Ryba* (viz Příloha I., obr. 40), *Zátiší s tuňákem* (viz Příloha I., obr. 41), samotný citron zobrazil v díle *Citron* (viz Příloha I., obr. 42).

Až do poloviny 19. století se umělci zabývali pouze výjimečně tématy hostiny nebo zátiší, jež byly považovány pouze za domácí cvičení, protože tato témata se v

---

<sup>89</sup> [Srov.] HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011, s. 392–401.

<sup>90</sup> STURGIS, Alexander. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Sloart, 2006, s. 220.

<sup>91</sup> [Srov.] HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011, s. 392–401.

<sup>92</sup> [Srov.] PIJOAN, José. *Dějiny umění 8*. Bratislava: Ikar, 1999, s. 223–228.

<sup>93</sup> [Srov.] PIJOAN, José. *Dějiny umění 8*. 3. vyd. Přeložila Dagmar HALASOVÁ a František X. HALAS. Praha: Odeon, 1990, s. 241–242.

žádném případě nemohla srovnávat s historickou nebo alegorickou malbou. Pouze ojediněle se zobrazovala plátina s námětem hostiny nebo významné události u stolu, ale tím byl tento malířský repertoár vyčerpán. Například malíř Caillebotte (1848–1894), patřící do oné akademické či historizující linie, byl zvláštní v tom, že maloval zátiší jakoby v plenéru. Jeho ovoce na obraze působí spíše jako minutová momentka (viz Příloha I., obr. 43). Stejně jako jeho současníci chtěli zachytit měnící se město, snažil se on zachytit hezky naaranžované ovoce na trzích, které přitahovalo pozornost zákazníků.<sup>94</sup>

Směr, který se stal protipólem k v té době převažující akademické malbě, byl impresionismus. Usiloval o to, vnést do umění nové malířské prvky, horizonty a impulzy, které se snažil zakomponovat do zobrazení prostřeného stolu nebo hostiny.<sup>95</sup> Pokud jde o impresionistická zátiší, obvykle ukazovala předměty a pokrmy tak, jak byly viděny v reálném světě.

V 19. století se impresionistická škola podílela na zobrazení citrusových plodů, jakými jsou pomeranče a citrony. Na impresionismus a jeho důsledky je možno pohlížet různým způsobem. Umělci malovali zátiší, které bylo stále považováno za méně důležité než scény z bible nebo starověké mýty. Impresionisté a po nich další malíři, se už nezabývali fotorealistickým obrazem, protože byla vynalezena fotografie, a o portréty či jiné zakázky přestával být zájem. Místo toho jim byla cílem experimentace se světlem, barvou a tvary.<sup>96</sup>

V následujícím postimpresionistickém období pracoval francouzský malíř Paul Gauguin stejně jako jeho současník Vincent van Gogh. Nizozemský malíř a kreslíř Vincent van Gogh (1853–1890) se zabýval stejně jako předchozí umělci i žánrem zátiší. Pocházel z rodiny, po které zdědil jak sklony k umění, tak k náboženství.<sup>97</sup> Když ve svém životě dorazil do Paříže, začal malovat zátiší s cílem experimentovat s kontrastními barvami. V jeho tvorbě se nachází citrusy, ať už pomeranče nebo citrony. Ve svých obrazech pracoval s doplňkovými barvami, například žluté citrony s fialovým stínem. V této době se malíři impresionisté zabývali dynamickými, barevnými momenty a používali citrony a pomeranče jako ovoce vhodné pro zkoumání barevných kombinací. To lze spatřovat v obrazech *Zátiší s citrony na talíři* (viz Příloha I., obr. 44), *Zátiší s pomeranči, citrony a modrými*

---

<sup>94</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 233.

<sup>95</sup> [Srov.] HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011, s. 401.

<sup>96</sup> [Srov.] PIJOAN, José. *Dějiny umění 8*. 3. vyd. Přeložila Dagmar HALASOVÁ a František X. HALAS. Praha: Odeon, 1990, s. 267–275.

<sup>97</sup> [Srov.] PIJOAN, José. *Dějiny umění 8*. Bratislava: Ikar, 1999, s. 330.

*rukavicemi* (viz Příloha I., obr. 45) nebo *Zátiší s karafou a citrony na talíři* (viz Příloha I., obr. 46). Citrony jsou světlými objekty díky své zářivé barvě, proto tvoří výtečný kontrast vůči pozadí, na němž vůbec nezanikají.<sup>98</sup>

Ve stejném období jako Gogh maloval i Paul Gauguin (1848–1903). Vycházel z impresionismu a postupně si tak vytvořil vlastní osobitý styl, za který ve Francii získal obdiv a uznání. Jednou řekl, že se cítí unavený ze vši té tvorby, a začal malovat zátiší. Gauguin vytvořil smíšený žánr, kdy kombinoval zátiší s interiérem, a dokonce s portrétem.<sup>99</sup> Příkladem toho je *Zátiší s ovocem* z roku 1880 (viz Příloha I., obr. 47). Většina jeho zátiší obsahuje ovoce, snad pro jeho barvu a krásu, kterou u něj po staletí viděli ostatní malíři, nebo si jeho krásu jen domýšleli. Předměty a plody ovoce jsou na některých jeho obrazech prezentovány z nadhledu, což vytváří dojem nakloněné roviny stolu. Gauguinova zátiší vycházela ze subjektivního světového názoru, a tak používal barvy podle svého uvážení a vlastní vize. Většina objektů na obrazech vykazuje černé okraje, monolitou barevnou plochu a ztrátu plasticity.<sup>100</sup>

Jedním z dalších příkladů tehdejší doby byl Paul Cézanne (1839–1906) a jeho obraz *Zátiší s jablky* (viz Příloha I., obr. 48), kde se v popředí nachází citron. Podobné zobrazení citronu je i na jeho obraze *Květiny a ovoce* (viz Příloha I., obr. 49). Složení obrazu je jednoduché, ale dobře promyšlené. Plody jsou uspořádány podle velikosti a pořadí spektra, od oranžové po modrou. Paul Cézanne byl francouzský malíř, někdy označovaný jako otec moderního umění, který se snažil ve své tvorbě dosáhnout syntézy realistického zobrazení, určitého osobního rázu a abstraktního obrazového řádu. Z umělců své doby měl největší vliv na umění 20. století.<sup>101</sup> Když maloval zátiší, převážně s jablky nebo pomeranči, snažil se o jeden hlavní vrcholný bod. Ten bod díky účinku světla, stínu a barevných vjemů je vždycky nejbližší oku pozorovatele.<sup>102</sup> V jeho zátiších se nachází ovoce společně

---

<sup>98</sup> [Srov.] Still life paintings by Vincent van Gogh (Paris). In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-02-26 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z:

[https://en.wikipedia.org/wiki/Still\\_life\\_paintings\\_by\\_Vincent\\_van\\_Gogh\\_\(Paris\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Still_life_paintings_by_Vincent_van_Gogh_(Paris))

<sup>99</sup> [Srov.] Paul Gauguin. *Artmuseum.cz* [online]. 1999 [cit. 2020-09-04]. Dostupné z:

[http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art\\_id=425](http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=425)

<sup>100</sup> [Srov.] Still Life with Fruit by Paul Gauguin. *Painting-Planet: Art Encyclopedia* [online]. [cit. 2020-09-04]. Dostupné z: <https://painting-planet.com/still-life-with-fruit-by-paul-gauguin/>

<sup>101</sup> [Srov.] Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

<sup>102</sup> [Srov.] PIJOAN, José. *Dějiny umění 8*. Bratislava: Ikar, 1999, s. 301–304.

se džbány a láhvemi, které často bývají umístěny na vlnitý ubrus tak, aby vypadaly jako jeden na druhém, místo toho, aby vytvořily realistický efekt iluze hloubky.<sup>103</sup>

Po impresionistickém a postimpresionistickém období docházelo k částečnému rozvolnění uměleckých proudů. Důraz byl kladen zejména na metodu, pocity a expresivitu. Cézanne svým přístupem ovlivnil řadu dalších významných umělců, kteří se zabývali malbou ovocných zátiší. Zátiší bylo vždy populárním žánrem umění, známým od starověku. Zřejmě nebylo nic zvláštního na tom, kolik obyčejných domácích potřeb, zeleniny a ovoce mohlo být zobrazeno na obrazech. Umělec této doby tvořil zátiší pečlivě a byl inspirován krásou těchto obyčejných věcí, a proto toto nadšení a inspiraci vyjadřoval ve své malbě. I divákovo oko se zapojuje a vnímá, jak může snadno chápatelné zátiší sloužit k ozdobení jakékoliv místnosti.<sup>104</sup>

V tomto období stále přetrvávala snaha ztvárnit zátiší ve své reálné podobě, ale už se nejednalo o precizní, naturalistické zobrazení. Dbalo se hlavně na barvu, a proto je logické, že se zde nacházel nespočet děl, ve kterých hlavní atribut tvoří citron nebo pomeranč, jakožto zajímavý a barevný prvek.

Pro dalšího malíře, kterým byl Henri Matisse (1869–1954), byl typický expresivnější způsob použití barev. Jako příklad lze uvést obraz *Zátiší s citrony* (viz Příloha I., obr. 50), z kterého je cítit jak vizuální pohyb, tak pocit hravé abstrakce. Matisse si zahrával s vnímáním diváka. Objekty v zátiší jsou pevné, ale celkový efekt obrazu vystihuje fantazii a rozmar. Dalšími jeho obrazy s citrusy jsou díla *Citrony a Saxifraga* (viz Příloha I., obr. 51), *Citrony a cínový talíř* (viz Příloha I., obr. 52) nebo *Černý filodendron a citrony* (viz Příloha I., obr. 53).<sup>105</sup>

Obrazy tohoto období byly především o barvách a formách. Cílem zobrazení citrusů a jiného druhu ovoce bylo hledání vztahů mezi barvou a tvarem, které v důsledku znamenalo zjednodušení celkové kompozice na plochu a lineární zdůraznění obrysů předmětů. Je možné říci, že zobrazení citronu nebo pomeranče v této době bylo zvoleno spíše pouze z estetického hlediska pro jejich zářivou a svěží barevnost.

---

<sup>103</sup> [Srov.] Paul Cézanne. *Artmuseum.cz* [online]. 1999 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: [http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art\\_id=218](http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=218)

<sup>104</sup> [Srov.] PIJUAN, José. *Dějiny umění* 8. 3. vyd. Přeložila Dagmar HALASOVÁ a František X. HALAS. Praha: Odeon, 1990, s. 301–309.

<sup>105</sup> [Srov.] BAUER, Alois. *Dějiny výtvarného umění*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 182–186.



### 3.4 Zátiší jako prostředek formálních experimentů moderních a avantgardních proudů v umění

První čtyři dekády 20. století tvořily výjimečné období uměleckého rozvoje a revoluce. Avantgardní hnutí se rychle vyvíjelo a překrývalo v pochodu s nefigurativním uměním k úplné abstrakci. V dílech umělců 20. století bývá těžší definovat samotné významy. Občas dávají smysl zvláštní kombinace předmětů než předměty samotné. Modernímu umění sloužilo zátiší ze všech tematických druhů nejlépe a tak se zátiší stalo prostředkem formálních experimentů při zachování klasických motivů, které někdy bývaly doplněny o koláže a objekty.<sup>106</sup>

Dvacáté století začalo s několika trendy v umění. Zátiší se stalo klíčovým námětem nejen pro období kubismu, ale tento námět zpracovaly i následující směry, jako například dadaisté nebo surrealisté. Předměty zátiší v této době dokonce překročily rámeček tradičního média malby natolik, že vstoupily na uměleckou scénu jako umělecké předměty prostřednictvím ready-mades a nejrůznějších instalací, kde se běžné předměty staly uměleckými díly samy. Zátiší, stejně jako další reprezentativní umění, se dále vyvíjelo a upravovalo až do poloviny 20. století, kdy nastoupily abstraktní formy. Na takovýchto obrazech byl eliminován veškerý rozpoznatelný obsah.<sup>107</sup>

V období 20. století byl nastolen kult věcí posunutých do zorného pole smyslů, cílů, úvah a rozborů. Hlubší obsahový podtext mělo i zátiší s klasickým repertoárem motivů. Pojetí zátiší mělo u jednotlivých autorů vždy individuální styl vycházející z různých proudů tehdejší malířské současnosti. Byl zde formulován vztah umělce ke skutečnosti a jeho životní filosofie. Řešili se tu tvarové problémy stavby obrazu a svébytnost umělecké reality.<sup>108</sup>

Jeden ze směrů, který se těmito problémy zabýval především, byl kubismus. Umělecké hnutí, které nahlíželo na výtvarné umění revolučním způsobem. Kubisté předměty nezobrazovali jen z jednoho úhlu, ale z mnoha současně. Typickým malířem tohoto stylu byl Juan Gris (1887–1927), který pocházel ze Španělska. Jeho charakteristická zátiší představují stolní scény s malým počtem domácích předmětů s ovocem, hudebními nástroji a hrami. Tyto obrazy lze

---

<sup>106</sup> [Srov.] Secret symbols in still-life painting. *BBC – Culture* [online]. 2020 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/culture/story/20180318-secret-symbols-in-still-life-painting>

<sup>107</sup> [Srov.] Tamtéž.

<sup>108</sup> [Srov.] KOUNEK, Miloslav, Tetiva, Vlastimil, Armutidisová, Irena, České zátiší 20. století, Alšova jihočeská galerie Hluboká nad Vltavou, Katalog výstavy duben – říjen, 1988, AJG, s. 7.

považovat za vysoce konvenční obrazová dramata zamrzlá do nehybnosti tabulek. Ale i u kubistických malířů lze hledat skryté významy a Juan Gris nebyl výjimkou. Příkladem takového obrazu může být *Zátiší s kytarou a karafou* (viz Příloha I., obr. 54). Celý obraz je uskupen tak, aby vyniklo smyslové spojení mezi vizí, chutí a zvukem. Na dalším obraze *Ovoce, sklo a citron* (viz Příloha I., obr. 55) je vyobrazen jako hlavní prvek citron s novinami v ponurém prostředí. Tento obraz lze vnímat jako nelibost, kyselost a ponurost všedního dne. Gris využíval kompozice předmětů tak, aby se vše vzájemně propojilo a evokovalo v nás jisté pocity.<sup>109</sup>

Dalším umělcem tohoto uměleckého vyjádření byl Pablo Picasso (1881–1973). Znamý malíř vytvořil kubistické zátiší, ve kterém hrál svoji roli citron. Jde o obraz *Zátiší s citronem a pomeranči* (viz Příloha I., obr. 56). Jedná se o možný způsob proniknutí vnější skutečnosti, rozebrání světa či odhalení něčeho mimořádného. Podobně maloval jeho současník Georges Braque (1882–1963). Společným prvkem v jejich dílech je redukováná barva, vytvoření iluze předmětů a prostoru. Především odmítali představu dívání člověka na svět z jediného bodu.<sup>110</sup> Ačkoli to byl malíř patřící do několika směrů, nikdy se od kubismu daleko nevzdálil. V jeho dílech byly vždy kubistické prvky. Obzvláště v jeho obrazech se zátiším. Zátiší, kde se objevuje i zářivý, žlutý plod citrusu, se nazývají *Citrony* (viz Příloha I., obr. 57) a *Skleněný džbán a citrony* (viz Příloha I., obr. 58).

Rovněž český malíř Bohumil Kubišta (1884–1918), který byl kubismem ve své tvorbě ovlivněn, ztvárnil obraz, v němž se objevuje citrus, konkrétně pomeranč. V jeho tvorbě je cítit výrazná imaginativní poloha, možná i díky trvalé spřízněnosti našeho výtvarného umění s poezií a hudbou.<sup>111</sup> Jeho obrazy jsou založené na přísném vyvažování jednotlivých prvků. Ve svých obrazech využívá komplementárních a simultánních barevných vztahů. Proto není divu, že ve svém díle *Zátiší s pánvičkou* (viz Příloha I., obr. 59) je zobrazen pomeranč jako barevně pasující prvek.

Zmínit citron v zátiší lze i u surrealistického malíře Salvatora Dalího (1904–1989). Působil v období, kdy se usilovalo o osvobození mysli a zdůraznění podvědomí.<sup>112</sup> Studijní poloha jeho tvorby byla ztvárněna na obraze *Dva citrony* (viz Příloha I., obr. 60). Je známé především jeho typické surrealistické pojetí a toto dílo spíše

---

<sup>109</sup> [Srov.] Juan Gris, 'Still Life with Guitar', 1924. *Tate* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/gris-still-life-with-guitar-t06815>

<sup>110</sup> [Srov.] STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006, s. 240–241.

<sup>111</sup> [Srov.] LAUDO VÁ, Věra. *Zátiší, soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1983, s. 7.

<sup>112</sup> [Srov.] BAUER, Alois. *Dějiny výtvarného umění*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 229–231.

vykazuje ještě doznívající postimpresionistické období. Ať už po stránce barevné či technicky zpracované. Podobné zpracování použila i mexická malířka Frida Kahlo (1907–1954) v obraze *Zátiší s Papouškem* (viz Příloha I., obr. 61). Kritici později navrhli, že nakrájený pomeranč mohl být symbolem pro samotnou Kahlo, která v době po její osudné autobusové nehodě absolvovala mnoho bolestných operací, jež se mohly promítnout do její tvorby.<sup>113</sup>

Jedním z dalších směrů 20. století byl pop art. I v tomto období se objevil umělec, ztvárňující ve svých dílech citron. Jednalo se o malíře Roye Lichtensteina (1923–1997). Tento umělec se proslavil obrazy s motivy založenými na komiksech.<sup>114</sup> Podle toho se odvíjel i jeho způsob zobrazení zátiší či výjevu citrusu v něm. Namaloval *Zátiší se sklenicí a citronem* (viz Příloha I., obr. 62), *Zátiší se sklenicí a oloupaným citronem* (viz Příloha I., obr. 63) nebo *Zátiší sklenice a citron před zrcadlem* (viz Příloha I., obr. 64).

Zobrazení zátiší od dob novověku zaznamenalo výrazný posun a změnu ve významu. Ať už šlo o styl tvorby nebo o náměty této doby, dalo by se říci, že se výrazně liší například od baroka nebo impresionismu. Citrus v dílech ale přetrval. Nejenom, že byl dobře poznatelný v obrazech období kubismu, kdy se obraz rozložil na několik pohledů, ale i třeba v období pop-artu, který byl zaměřený spíše na komerční způsob tvorby a distribuce, ovlivněn populární hudbou, inspirován městskou kulturou nebo dalšími vizuálními projevy. V této době připomínaly složitější náměty uměleckých děl, banální výjevy i jednoduchá zátiší spíše reklamní a marketingové materiály.

### 3.5 Zátiší v podání současných autorů

Naše současná malba zátiší má vynikající domácí tradice opírající se o několik našich českých autorů, například J. Navrátila nebo K. Purkyně, z období poloviny 19. století. Zaměření této doby je spíše smyslově malířské, iluzivní a racionálně konstruktivní. Přesto je možné u některých současných umělců říci, že se navracejí ke tvorbě starších mistrů. V současném zátiší, světovém i českém, se projevuje hlubší smysl a obsah a filozofický postoj umělce, někdy bývá vyjádřen

---

<sup>113</sup> [Srov.] The Fruit of Promise: Citrus Fruits in Art and Culture at the Germanisches National Museum. *Art daily* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://artdaily.cc/news/47622/The-Fruit-of-Promise-Citrus-Fruits-in-Art-and-Culture-at-the-Germanisches-#.Xr6q-GgzblU>

<sup>114</sup> [Srov.] MRÁZ, Bohumír a Marie ČERNÁ. *Dějiny výtvarné kultury*. Praha: Idea servis, 2016-, s. 177.

věcnými symboly, jako tomu bylo v dřívějších typech zátiší.<sup>115</sup> Zatímco kdysi uctívané historizující pojetí a žánrová malba prakticky zmizela z repertoáru umělců, v současném umění se stále rozvíjí zátiší a umělci přicházejí s neustále novými přístupy. V současném století umělci stále hledají novou inspiraci i v této oblasti tvorby a používají tradiční motivy moderním způsobem, který stejně jako jejich předkové způsobuje, že zpochybňují svět kolem nás.<sup>116</sup>

Jedním ze zajímavých příkladů současných umělců naší tvorby může být malíř Jan Mikulka (1980). Ve svých zátiších nabízí určitý typ hry s divákem o realitě a iluzi prostoru. Jako jeden z mála českých malířů se dostal až k vysoce postaveným zákazníkům z Velké Británie nebo Perského zálivu. Protože Jan Mikulka tvoří převážně na zakázku, tak se s jeho díly moc často nesetkáme na otevřeném trhu s uměním. Ve spojení s tímto malířem je možno se zaměřit například na obrazy *Zátiší s limetkami I.* (viz Příloha I., obr. 65) a *Zátiší s limetkami II.* (viz Příloha I., obr. 66). V těchto obrazech je patrný jasný odkaz k starým malířským mistrům, například k úspěšným holandským malířům, jakým byl i Willem Claesz. V umělcově tvorbě lze pozorovat i vlivy velkého španělského mistra F. de Zurbarána. Kromě odkazu na staré mistry je zde silně patrný odkaz i k fotografii. Čistota kompozice, precizní práce s odrazem a zrcadlením zátiší se projevují v jeho obraze s limetkami nebo v obraze *Zátiší s mandarinkami* (viz Příloha I., obr. 67).<sup>117</sup> Nejedná se jen o vynikající díla stylu hyperrealismu<sup>118</sup>, ale v jeho obrazech se odráží i skutečnost, kterou momentálně žijeme.<sup>119</sup>

Jeho hyperrealistické malby limetek či mandarinek, u nichž jemná modelace ovoce do zátiší vnáší jistý klid, mají evokovat odkaz ke starým mistrům. Dříve cedráty ukazovaly určitý symbol přepychu vzhledem k jejich dřívější ceně. Zabalené mandarinky v Mikulkově pojetí mohou ztrácet svůj význam a může se jednat o ukázkou konzumní degradace zboží. Načaté ovoce na obraze může také

---

<sup>115</sup> [Srov.] LAUDOVÁ, Věra. *Zátiší, soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1983, s. 6–8.

<sup>116</sup> [Srov.] Secret symbols in still-life painting. *BBC – Culture* [online]. 2020 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/culture/story/20180318-secret-symbols-in-still-life-painting>

<sup>117</sup> [Srov.] Jan Mikulka (\*1980). *Arthouse Hejtmánek – Váš průvodce světem umění* [online]. 2016 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <https://blog.arthousehejtmank.cz/jan-mikulka-1980/>

<sup>118</sup> Hyperrealismus – umělecký směr, který pochází z USA, prezentuje vidění autora a zkušenost s vnějším světem a jeho zaujetí či prosazení hodnot a exprese k samotným věcem [Srov.] Hyperrealismus. In *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]: Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-06-06 [cit. 2020-06-06]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hyperrealismus>

<sup>119</sup> [Srov.] Hyperrealismus v české malbě. *Museum umění Olomouc* [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.muo.cz/press/fascinace-skutecnosti-hyperrealismus-v-ceske-malbe--1699/>

vyvolávat dojem pomíjivosti a poukazovat na problematiku nadprodukce, kdy nabídka výrazně převyšuje poptávku.<sup>120</sup>

Mikulkova zátiší jsou částečně sestavena z každodenních předmětů odkazující k současnému způsobu života. Jeho zátiší s jablky evokuje metaforu zmaru, *Zátiší s mandarinkami* si pohrává s iluzí převráceného odrazu na skleněné podložce, *Zátiší s limetkami* je zřetelným odkazem na staré mistry s důslednou kompozicí do tvaru trojúhelníku a poukazující na malířovu zálibu v symetrii. Je zde empiricky vnímán prostor, jež je vymezen pouze zdí v pozadí, a tak soustřeďuje pozornost diváka do popředí na předměty. Kromě limetek se zde nachází i karafa a olivy. Ty byly tradičně považovány za náboženský symbol.<sup>121</sup>

Způsobem tvorby se tomuto výtvarnému umělci velmi blíží další český malíř Hynek Martinec (1980), který tvoří jak hyperrealistické, tak i abstraktní obrazy. Jeho hlavním tématem je zkoumání času jako takového. Jeho náměty jsou převážně zátiší s existenciálními podtexty. V menších formátech obrazů se objevují kromě zhaslé svíčky, lebky, kostí, ztvrdlého chleba jako symboly smrtelnosti. Citron, coby symbol pomíjivosti, se objevuje na obraze *Plačící lidé* (viz Příloha I., obr. 68). Tyto symboly z dob barokní epochy přetrvaly v jeho obrazech i do současného století. Hynek Martinec maluje v těchto obrazech dokonale barokně, přesto si je s obrazy přes 400 let starými nelze splést.<sup>122</sup> V jeho zátiších nabývá reprodukce reality luxusního zboží obvykle jiné podoby. Jeho obrazy se nás snaží upozornit na plynoucí čas mezi malířem Kalfem, na kterého se obrazem odkazuje, a současností. Mělo by to představovat živý odkaz na uvědomění si kořenů současného umění a autorovo vnímání. Jeho dalšími obrazy, ve kterých se objevuje citron, jsou *Zátiší II.* (viz Příloha I., obr. 69) nebo *Tři sta let starý chleba* (viz Příloha I., obr. 70).<sup>123</sup>

Další umělec, který zpracovává téma zátiší v nejčistším slova smyslu, je Dušan Mravec (1980). Jeho malby jsou téměř ukázkovou umírněnou formou, v nichž předvádí každodenní předměty a výrobky, které každý většinu času používá například v kuchyni nebo se jimi nevědomky denně zaobírá. Jedním z důležitých

---

<sup>120</sup> [Srov.] Jan Mikulka (\*1980). *Arthouse Hejtmánek – Váš průvodce světem umění* [online]. 2016 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <https://blog.arthousehejtmank.cz/jan-mikulka-1980/>

<sup>121</sup> [Srov.] Jan Mikulka. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-04-05 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan\\_Mikulka](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Mikulka)

<sup>122</sup> [Srov.] Vernisáž Hynek Martinec: Intellectual properties. *Martin Fryč* [online]. 2015 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <http://martinfryc.eu/vystavy/vernisaz-hynek-martinec-intellectual-properties/>

<sup>123</sup> [Srov.] *Voyage to Iceland. Hynek Martinec* [online]. Národní galerie Praha, 2018 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <http://www.hynekmartinec.com/new-page-35>

prvků na jeho obrazech je zdroj světla. Právě světlo má v jeho dílech hlavní funkci a vytváří určitý význam a rovnováhu.

Barevnost obrazů Dušana Mravce se zakládá spíše na monochromaticky laděných valérech s výrazným využitím hnědí okrů, černé a bílé. Proto v jeho malbách upoutá zářivě žlutě namalovaný citron, jako například v obrazech *Zátiší s konvicí* (viz Příloha I., obr. 71) nebo *Krvavé citrony* (viz Příloha I., obr. 72).

V těchto případech se jedná o umělce úspěšné mladé generace, kteří se prosadili i na zahraniční umělecké scéně. Zmíněné autory spojují stejná studia, kdy každý z nich vystudoval v Ateliéru klasických malířských technik prof. Berana na Akademii výtvarných umění v Praze. Všechny tři osobnosti pojí styl tvorby, jímž je snaha o věrné zachycení reality. Jejich díla působí věrohodně a autenticky skoro jako fotografie a často člověk ani nepozná rozdíl. Dalším pojítkem je tvorba obsahující podobnou sféru významu. U všech lze nalézt zátiší, někdy i s citrusy, jež nesou osobní poslání, a je na každém jedinci, zdali ho dokáže rozklíčovat.

## **II. Praktická část**

## 4 Citrusy v malířském zátiší

Praktická část navazuje na vědomosti získané v teoretické části bakalářské práce, kterými byly poznatky o fenoménu citrusů v zátiší napříč historií od antiky přes baroko až po současnost.

Ať už jde o jakékoliv zátiší, každý prvek v něm má svůj důvod. Zvoleným prvkem v této práci byl citrus pro svou rozdílnou symboliku v různých časových etapách nebo pro svůj zajímavý vizuální vzhled, ať už to byla oloupaná slupka či zachycená jiskřivá a šťavnatá dužina či odlišný způsob zobrazování autorů v různých časových etapách.

Teoretická část předkládá velké množství informací o žánru zátiší s konkrétním prvkem, kterým byl citrus. Praktická část pojednává o osobním pojetí a autentickém pohledu na zpracování zvoleného tématu. Jak studijní skici, tak konečné práce se snaží popírat naprosto dokonale přesné zobrazení například nizozemských malířů 17. století, nebo naopak analyticko-syntetické zobrazení citrusů v době kubismu. Jedním z cílů bylo zobrazení části citrusu v podobě fragmentu tak, aby byla na obraze zpodobněna co nejzajímavější část, v tomto případě šťavnatá a lesklá dužina. Ať už se jednalo o světelný efekt nebo o hru barev, při delším zkoumání by divák mohl zjistit, že na obraze byly znázorněny prvky z dané doby vytržené z kontextu zátiší a zobrazeny v odlišné barevnosti, než tomu bylo zvykem. Vzniklo osobité znázornění citrusů zpracované individuálním rukopisem v současném pojetí zátiší.

### 4.1 Realizace a koncepce

Už od počátečního zkoumání kompozice citrusů na fotografiích přes průběžné skici vyplývá, že se nejedná o klasické zobrazení zátiší, jako tomu bylo v době baroka nebo třeba v avantgardním umění. Jednalo se o osobité uspořádání a zobrazení samotných citrusů.

Kompozice na konečných pracích byly vybrány pro svoji odlišnost vůči zátiším malovaných v předchozích stoletích. Pro novodobější ráz jsou cedráty namalovány jako samostatný druh ovoce, aniž by byly součástí jiných předmětů. Pro větší důraz skici obsahují detailnější záběry, než je typické pro tradiční klasická zátiší. Na prvním z obrazů se jedná o z poloviny oloupanou mandarinku,



kteřá by měla z části navazovat na citron a jeho spirálu z kůry. Druhý obraz zachycuje dvě poloviny plátku pomeranče s kopířujícím zrcadlovým odrazem.

## 4.2 Volba barev

Tyto druhy ovoce byly vybrány pro svoje unikátní zářivé barvy. Oranžová jako zastupující barva ovoce, modrá jako kontrast stínů nebo pozadí. Nejen, že oranžová a modrá jsou barvy komplementární, ale každá z nich má svůj původ v historii. O oranžové barvě bylo již zmíněno i v teoretické části. Mnoho kultur oranžovou vnímalo jako posvátný odstín. Je to barva odvážná a nápadná, která pronikala světovou kulturou po stovky let. Důležitost barvy se s postupem času vyvíjela. V každém období našla své příznivce, ať už se jednalo o starověký Egypt nebo o impresionistické hnutí. Už i zde věděli, že spojením oranžové a azurové modři vypadají obě barvy jasněji. Dnes je oranžová barva používána pro různé účely. Díky skvělé viditelnosti se stala oblíbenou barvou pro výstražné prvky.<sup>124</sup> V obraze byla zvolena oranžová jako barva, která spojuje barevnost všech cedrátů, například mandarinku, pomeranč, citron nebo grapefruit. Spolu s ní byly využity i barvy příbuzné, jako je žlutá nebo další odstíny teplých barev. Tato barva vystihuje podnebí zemí, z nichž tyto cedráty pochází.

Modrá barva byla stejně jako oranžová důležitou součástí umění a malby. Při dostatečném pohledu zpět do dějin výtvarné kultury lze zjistit, že modrá barva, jak je známá dnes, téměř neexistovala. Modrá barva byla barvou určitého luxusu. V přírodě bylo těžké přijít do styku s modrým pigmentem jen tak. Dokud nebyl objeven kámen lapis lazuli, z něhož se modrá barva získávala. Díky tomuto nerostu rozemletému na ultramarínový pigment se modrá stala barvou prestižní. Většinu času se používala k zobrazení důležitých lidí v období středověku. Nejčastěji se jednalo o Pannu Marii nebo o někoho s královskou hodností. Postupem času se modrá dostala na takovou úroveň, že se stala trendem v různých obdobích. Od té doby, co se začala vyrábět chemicky, stávala se také dostupnější. Dnes se využívá mnoha způsoby. Lze ji považovat za barvu vážnou, emotivní, spojenou s projevem smutku nebo víry. Mohla by evokovat určitou vzdálenost, záhadu nebo vybízet k rozjímání, přemýšlení a poklidu. Modrá barva

---

<sup>124</sup> [Srov.] MELLOR, Maria. A History of the Colour Orange. *Arts & Collections: The Magazine for Discerning Collectors* [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.artsandcollections.com/article/a-history-of-the-colour-orange/>

tak musela ujít dlouhou cestu, aby získala velkou rozmanitost, jakou má dnes.<sup>125</sup> Tato barva skvěle kontrastuje s oranžovými tóny, a tak byla výborným doplňkem pro stínování citrusů. Různé tóniny modré skvěle projasnily oba obrazy, na nichž tyto zámořské plody dokonale vynikly.

A právě díky těmto faktorům při tvoření prvních zátiší byl zvolen kontrast těchto barev. V někom může vyvolávat uklidňující pocity, v někom bouřlivé emoce.

### 4.3 Volba techniky

Výsledné práce byly namalovány akrylovými barvami, které se výborně ředí vodou, snadno se používají a rychle schnou. Pokud by byl problém s určitou částí, která byla namalována, lze ji téměř ihned jednoduše přemalovat, na rozdíl od olejových barev, které poměrně dlouho schnou díky olejovému pojidlu. Olejové barvy patřily k malířům už od pozdní gotiky a jsou populární i dnes, avšak akrylové barvy se zdály jako ideálnější a dostupnější. Pokud jde o intenzitu barevného pigmentu, jsou podobné barvám olejovým, jen s tím rozdílem, že se ředí vodou. Tyto barvy dobře kryjí a lze je tedy použít i v silných vrstvách. Jejich konzistenci lze ovlivnit za použití dalších látek. Barva pak bude hustější nebo tekutější a následně uschne. Po zaschnutí akrylové barvy mírně ztmavnou a jsou otěruvzdorné. Jsou vhodné pro malbu na papír, dřevo nebo plátno.

Práce na malbách, jak studijních, tak výsledných, by měly působit barevně harmonicky, kompozičně vyváženě s důrazem na detail. Tahy štětce byly jistě vedeny s cílem zachytit vnitřní strukturu, měkkost i šťavnatost zobrazovaného ovoce.

### 4.4 Východiska a postup práce

Dnešní doba nabízí nejrůznější druhy ovoce. Není problém obstarat několik citrusů jako pomeranč, citron nebo mandarinky a z počátku pozorovat jejich různorodou barevnost nebo jejich různé tvary. Následně byly tyto citrusy různě zpracovány, nakrájeny na plátky, zbaveny kůry, rozděleny na jednotlivé dílky atd.

---

<sup>125</sup> [Srov.] MELLOR, Maria. A Brief History of the Colour Blue. *Arts & Collections: The Magazine for Discerning Collectors* [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.artsandcollections.com/article/a-history-of-the-colour-blue>

Také se nabízela možnost pokusit se o způsob oloupaní a zobrazení citronu podobně jako na zátiších nizozemských mistrů. Jejich nejběžnější způsob zobrazení byl po odkrojení části slupky a její splnutí spolu se stopkou na vršku citronu směrem dolů. Podoba oloupané citronové kůry, jakou ukazují malíři 17. století, je dost nepraktická, avšak pro oko pozorovatele dost přívětivá. Pro prezentaci v zátiší neexistuje snad lepší způsob.

Práce s jednotlivými částmi všech druhů citrusů byla určitou hrou a tak místo tradičního zátiší začaly vznikat jednoduché drobné kompozice. Nejdříve byly vytvořeny studijní kresby těchto kompozic za pomoci tužky a následně uhle. Pro studijní pojetí byly vytvořeny i studijní malby akvarelem. Byly zde zpozorovány různě barevné kombinace, které vznikly za pomoci světlého objektu a využití kontrastujících stínů, například modré nebo zelené barvy. Pro studijní materiály byl využit formát A4 a A3.

Jako další se nabízely fotografické studie. Fotografování zátiší umožnilo vidět přibližnou podobu výsledného zobrazení. Nasvícení scény se různě měnilo, čímž v každé minutě vznikalo několik nových uspořádání. Jednou z možností, která byla využita při pořizování fotografických studií předmětů, bylo použití skleněné podložky, díky které ovoce na skle získalo zajímavé odrazy a odlesky. V druhém případě bylo sklo položeno na dva panely a následně vyfocené ovoce bylo prosvíceno protisvětlem ze spodu, nikoli shora, pro osvětlení scény a vyfotografováno. Další možností byla dřevěná podložka nebo obyčejné černé plátno. Fotografie byly pořízeny fotoaparátem Nikon D750, který disponuje full frame snímačem. Jako zdroje světla byly použity soft boxy a bodová světla s diodami. Následné fotografie byly oříznuty dle potřeby či světelně poupraveny v počítači, což byla nutnost při práci s formátem RAW. Během focení bylo vytvořeno mnoho nejrůznějších detailů.

Následovala malba na tvrdší papír, za pomoci akrylových barev, konkrétně na formáty A4 a A2. Všechny tyto studie vycházely ze hry s ovocem při fotografování a aranžování citrusů, z pozorování nebo opětovného sestavování dalších kompozic. Díky studijnímu materiálu, ať už fotografiím, kresbám či malbám, byly vytvořeny kresebné kompoziční skici pro vytvoření finálních obrazů.

Hlavním výstupem praktické části byly dvě malby na plátna o rozměrech 100 x 70 cm zpracované akrylovými barvami. Jako podklad bylo zvoleno bavlněné plátno, protože je jemnější a mnohem dostupnější nežli lněné. Tyto dvě konečné práce

byly výsledkem celkového pozorování a postupného zkoumání různých kompozic s citrusy. Důležité bylo i zachycení světla v obraze.

Na základě všech poznatků, tvůrčích skic, maleb i finálních prací bylo dosaženo očekávaného výsledku. Tento soubor prací by mohl být ještě dále rozvíjen a posouván do dalších autentických poloh, opírajících se např. i o zobrazení historických a především moderních stylů.

## Závěr

Teoretická část pojednávala o tématu problematiky zobrazení citrusů v malířském zátiší a o jejich proměnlivém a symbolickém významu. Z počátku byla uvedena významová linka a obecný vývoj zátiší až k samotným citrusům a jejich zobrazení v zátiších. Jednalo se o zachycení výrazného symbolického významu v určitých stoletích a jejich interpretace, která byla podložena četnými publikacemi a ověřenými webovými stránkami. Mnohdy byl autorův význam a způsob zobrazení skryt a pochopení zůstalo na divákovi.

Další kapitola pojednávala o druhu malířského žánru, kterým bylo zátiší. Byl zde uveden stručný výklad, různá rozdělení, první historické zmínky o tomto tématu a v neposlední řadě krátký vývoj.

Poslední kapitola vysvětluje, jaké nejčastější druhy citrusů lze na obrazech nalézt. Jak takovéto druhy ovoce vypadaly a jaký byl jejich vývoj, první zmínky a rozšíření do dalších zemí. Popisuje, jakým způsobem lidé vnímali zobrazení citrusů a jak si začali vykládat symbolický význam citrusů v uměleckých dílech.

V poslední kapitole byli také zmíněni nejznámější autoři – např. Francesco de Zurbarán, Caravaggio, Gustave Courbet, Vincent van Gogh, Paul Gauguin, Paul Cézanne, Henri Matisse, Pablo Picasso, Roy Liechtenstein a další. Jedná se o výběr autorů napříč historií malířské tvorby, jejichž díla obsahují zkoumané ovoce. Nakonec byli zmíněni současní čeští autoři jako Jan Mikulka, Dušan Mravec nebo Hynek Martinec. Jejich díla se částečně odlišují zobrazováním těchto ovocných plodů včetně změny významu vzhledem k předchozím stoletím. Jedná se o nejobsáhlejší kapitolu, která se snaží ukázat podrobnější vývoj vyobrazení tohoto ovoce napříč dobou.

Pro pochopení významu citrusů v zátiších bylo důležité prostudování velkého množství pramenů se zmínkami o zkoumané problematice napříč všemi epochami až do dnešního století.

Primárním cílem praktické části bylo vytvoření souboru prací, který ztvárňuje novodobý pohled na citrusy. Soubor prací obsahuje počáteční studijní kresby tužkou a uhlím, studijní malby akvarelovými a akrylovými barvami. Hlavní prací jsou dva obrazy formátu 100 x 70 cm, které byly vytvořeny na malířská plátna. Celou tvorbu ovlivnily nejen prostudované texty, ale i zhlédnutí obrazů jak starých mistrů, tak i současných tvůrců věnujících se zátiší, které jsou připojeny

v obrazové příloze. Byly využity nejen četné skici, ale i fotografie. Jednalo se o snahu zobrazit citrusy jako samotný prvek s detailnějším záběrem v zátiší a způsob zobrazení citrusů v dnešní době. Vše bylo zaznamenáno na fotografiích v přílohové části.

Konečné výsledky a poznatky mohou posloužit jako přehled a shrnutí problematiky nejen symbolického významu citrusů v malířských zátiších napříč historií. Jedná se o obsáhlou práci, které by si zasloužila další pozornost badatelské obce.

## Seznam použitých zdrojů

### Tištěné zdroje

ALLEAU, René. *Věda o symbolech: příspěvek ke studiu principů a metod obecné symboliky*. Praha: Malvern, 2014. Literární věda (Malvern). ISBN 978-80-87580-93-6.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.

BAUER, Alois. *Dějiny výtvarného umění*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-25-3.

ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění*. 2., rozš. vyd. Praha: Idea servis, 1999. ISBN 80-85970-26-0.

GAWLIK, Ladislav. *Dějiny výtvarného umění*. Plzeň: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2009. ISBN 978-80-7043-848-0.

GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění*. Praha: Argo, [1997]. ISBN 80-7203-143-0.

GUASTI, Alessandro a Francesca NERI. *Caravaraaaggio: život, osobnost a dílo*. Přeložila Petra MAŘÍKOVÁ VLČKOVÁ. Praha: Rebo International CZ, 2018. Umění velkých mistrů. ISBN 978-80-255-1095-7.

HOLUB, Karel. *Umění a gastronomie*. Praha: Libertas, 2011. ISBN 978-80-904283-1-7.

HOOD, W. George. *Growing the citrus fruits, with information on growing lemons, oranges, grape fruits and other citrus fruits*. Read Books, 2011. ISBN 1447490290.

KENNER, T. A. *Symboly a jejich skrytý význam: [záhadný smysl a zapomenutý původ znamení a symbolů v moderním světě]*. Praha: Metafora, 2007. ISBN 978-80-7359-079-6.

LAUDOVÁ, Věra. *Zátiší, soudobé české umění*. Praha: Odeon, 1983. Soudobé české umění. ISBN 01-501-83.

MIKŠ, František. *Gombrich: tajemství obrazu a jazyk umění: pozvání k dějinám a teorii umění*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-86-2.

MRÁZ, Bohumír a Marie ČERNÁ. *Dějiny výtvarné kultury*. 6. vyd. (v Idea servis 5. vyd.). Praha: Idea servis, 2016-. ISBN 978-80-85970-89-0.

PIJOAN, José. *Dějiny umění 8*. 3. vyd. Přeložila Dagmar HALASOVÁ a František X. HALAS. Praha: Odeon, 1990. ISBN 01-503-85.

PIJOAN, José. *Dějiny umění 7*. 3. vyd. Přeložila Miloslava NEUMANNOVÁ. Praha: Odeon, 1990. ISBN 09/0301-501-85.

STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

ŠÍP, Jaromír. *Flámská a holandská zátiší 17. století: katalog výstavy, Gottwaldov, leden – únor 1971*. Gottwaldov: Oblastní galerie výtvarného umění, Grafia, 1971.

TETIVA, Vlastimil. *České zátiší 20. století: Katalog výstavy, Hluboká nad Vltavou duben-říjen 1988*. Hluboká nad Vltavou: Alšova jihočeská galerie, 1988.

VELÍŠEK, Martin. *Dějiny citronu, aneb, Receptura na zátiší*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2017. ISBN 978-80-7290-873-8.

### **Elektronické zdroje**

21St Century Still Life. *Vilma Pimenoff* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://www.vilmapimenoff.com/turned-magazine>

Along Via Flaminia. *Rome in the footsteps of an xviith century traveller* [online]. 2017 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://www.romeartlover.it/Flaminia.html>

Art of the lemon... *Lemons, lemons, lemons – A adventures with the world's liveliest fruit* [online]. 2009 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://tobysonneman.wordpress.com/2009/09/08/a-lot-of-artists-loved-lemons-too/>



Caravaggio's Fruit: A Mirror on Baroque Horticulture. *Horticulture & Landscape Architecture* [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://hort.purdue.edu/newcrop/caravaggio/caravaggio.html>

Citrus in Art: A Long and Beautiful History. *Vegetable Kingdom* [online]. 2018 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

Ernisáž Hynek Martinec: Intellectual properties. *Martin Fryč* [online]. 2015 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <http://martinfryc.eu/vystavy/vernissaz-hynek-martinec-intellectual-properties/>

Hispaniola. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-03-31 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hispaniola>

How Artists Have Kept Still Life Painting Alive Over Thousands of Years. *My Modern Met* [online]. 2018 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <https://mymodernmet.com/what-is-still-life-painting-definition/>

Hyperrealismus v české malbě. *Museum umění Olomouc* [online]. [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: <https://www.muo.cz/press/fascinace-skutecnosti-hyperrealismus-v-ceske-malbe--1699/>

Jan Brueghel starší. *Artmuseum.cz* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: [http://www.artmuseum.cz/umelec.php?Art\\_id=188](http://www.artmuseum.cz/umelec.php?Art_id=188)

Jan Mikulka (\*1980). *Arthouse Hejtmánek – Váš průvodce světem umění* [online]. 2016 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <https://blog.arthousehejtmanek.cz/jan-mikulka-1980/>

Jan Mikulka. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-04-05 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan\\_Mikulka](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Mikulka)

Jan van Eyck Artworks: The Arnolfini Portrait. *The art story foundation* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: [https://www.theartstory.org/artist/van-eyck-jan/artworks/#pnt\\_5](https://www.theartstory.org/artist/van-eyck-jan/artworks/#pnt_5)

Juan Gris, 'Still Life with Guitar', 1924. *Tate* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/gris-still-life-with-guitar-t06815>

Judy Chicago – The Dinner Party. *Widewalls: Modern & Contemporary Art Resource* [online]. 2013 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.widewalls.ch/still-life-artists/judy-chicago/>

*Kultura, umění a výchova: odborný recenzovaný časopis* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: [http://www.kuv.upol.cz/index.php?Seo\\_url=aktualnicislo&casopis=18&clanek=207](http://www.kuv.upol.cz/index.php?Seo_url=aktualnicislo&casopis=18&clanek=207)

Lemon Glossary ~ Lemon Varieties: Lemon History. *The Nibble: Gourmet Food Magazine* [online]. 2005 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <https://www.thenibble.com/reviews/main/fruits/lemon-types.asp>

MELLOR, Maria. A Brief History of the colour Blue. *Arts & Collections: The Magazine for Discerning Collectors* [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.artsandcollections.com/article/a-history-of-the-colour-blue>

MELLOR, Maria. A History of the Colour Orange. *Arts & Collections: The Magazine for Discerning Collectors* [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.artsandcollections.com/article/a-history-of-the-colour-orange/>

Oltář. *Katopedia* [online]. [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.katopedia.cz/index.php?Title=Olt%C3%A1%C5%99>

Paul Cézanne. *Artmuseum.cz* [online]. 1999 [cit. 2020-04-08]. Dostupné z: [http://www.artmuseum.cz/umelec.php?Art\\_id=218](http://www.artmuseum.cz/umelec.php?Art_id=218)

Paul Gauguin. *Artmuseum.cz* [online]. 1999 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: [http://www.artmuseum.cz/umelec.php?Art\\_id=425](http://www.artmuseum.cz/umelec.php?Art_id=425)

ROSENBERG, Karen. 16th- and 17th-century Spanish, Italian and Flemish Master Works at the Frick. *The New York Times: Breaking News, World News & Multimedia* [online]. 2009 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2009/02/27/arts/design/27fric.html?Fta=y&pagewanted=all>

Roy Lichtenstein. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-05-12 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Roy\\_Lichtenstein](https://en.wikipedia.org/wiki/Roy_Lichtenstein)

Secret symbols in still-life painting. *BBC – Culture* [online]. 2020 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/culture/story/20180318-secret-symbols-in-still-life-painting>

Still life paintings by Vincent van Gogh (Paris). In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-02-26 [cit. 2020-04-09]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Still\\_life\\_paintings\\_by\\_Vincent\\_van\\_Gogh\\_\(Paris\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Still_life_paintings_by_Vincent_van_Gogh_(Paris))

Still Life with Fruit by Paul Gauguin. *Painting-Planet: Art Encyclopedia* [online]. [cit. 2020-09-04]. Dostupné z: <https://painting-planet.com/still-life-with-fruit-by-paul-gauguin/>

Still life. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-03-14 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Still\\_life](https://en.wikipedia.org/wiki/Still_life)

The Flowering of Florence: Botanical Art for the Medici. *National Gallery of Art, Washington, DC* [online]. [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070916123526/http://www.nga.gov/exhibitions/flowerartist.htm>

The Fruit of Promise: Citrus Fruits in Art and Culture at the Germanisches National Museum. *Art daily – The First Art Newspaper on the Net* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://artdaily.cc/news/47622/The-Fruit-of-Promise--Citrus-Fruits-in-Art-and-Culture-at-the-Germanisches-> [online].%20Dostupn%C3%A9%20z:%20National-Museum#.Xr7G5WgzbIV

The Fruit of Promise: Citrus Fruits in Art and Culture at the Germanisches National Museum. *Art daily* [online]. [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <https://artdaily.cc/news/47622/The-Fruit-of-Promise--Citrus-Fruits-in-Art-and-Culture-at-the-Germanisches-#.Xr6q-ggzbiu>

The Virgin and Child with Saint Anne: Gerolamo dai Libri. *National Gallery, London* [online]. 2016 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/gerolamo-dai-libri-the-virgin-and-child-with-saint-anne>

Vanitas. *Arts Lexikon* [online]. [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz//index.php?Title=Vanitas>

Voyage to Iceland. *Hynek Martinec* [online]. Národní galerie Praha, 2018 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <http://www.hynekmartinec.com/new-page-35>

When still-life gives you lemons: the significance of the citrus fruit in art and history. *The National* [online]. [Cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.thenational.ae/arts-culture/art/when-still-life-gives-you-lemons-the-significance-of-the-citrus-fruit-in-art-and-history-1.970482>

Willem Claesz. Heda. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 2001-, strana naposledy editována 2020-04-28 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Willem\\_Claesz.\\_Heda](https://en.wikipedia.org/wiki/Willem_Claesz._Heda)

Zamotané dějiny citrusů. *Forestina* [online]. 2014 [cit. 2020-03-08]. Dostupné z: <http://www.forestina.cz/zamotane-dejiny-citrusu>

## **Seznam příloh**

Příloha I. Obrazový materiál k teoretické části .....	58
Příloha II. Fotodokumentace k praktické části.....	87

## Přílohy

### Příloha I. Obrazový materiál k teoretické části



Obr. 1: *Zátiší s mořskými tvory*, Starořímské Pompeje (79 př. n. l.)



Obr. 2, Obr. 3: Mozaiky ve starověkém Římě, *Talíř s houbami*, *Ryby* (cca 2 až 4. století n. l.)



Obr. 4: Jacopo de Barbari – *Zátiší s koroptví a železnými rukavicemi* (1504)



Obr. 5: Francesco Zurbarán, *Zátiší s hliněnými džbány* (1633)

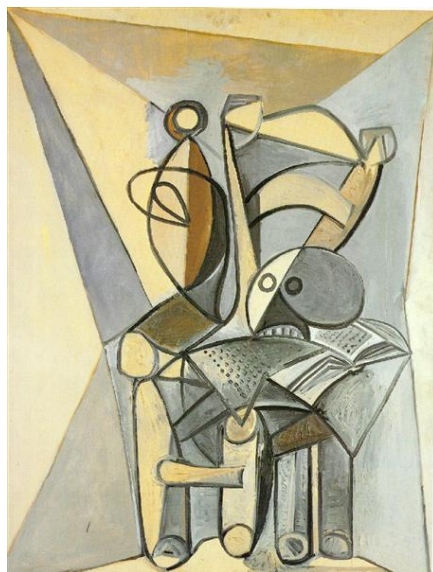


Obr. 6: Caravaggio, *Zátiší s ovocem na kamenné římse* (1605–1610)

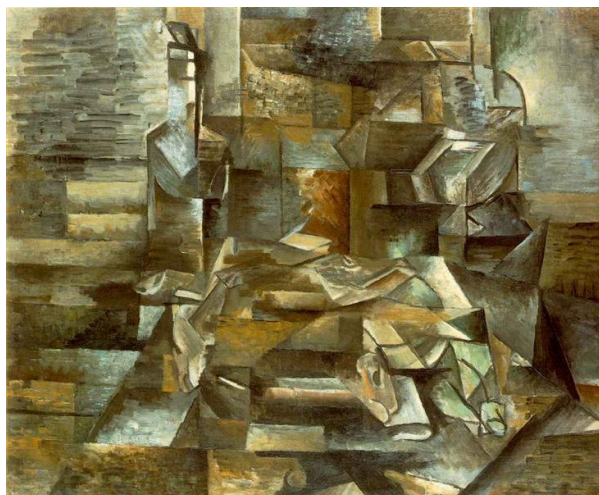


Obr. 7: Gustave Courbet, *Zátiší Červená jablka na úpatí stromu* (1871–1872)





Obr. 8: Pablo Picasso, *Zátiší s lebkou na židli* (1946)



Obr. 9: Georges Braque, *Zátiší s lahví a rybami* (1910–1912)



Obr. 10: Marcel Duchamp, ready-made, ukázka Ready-mades (1917)





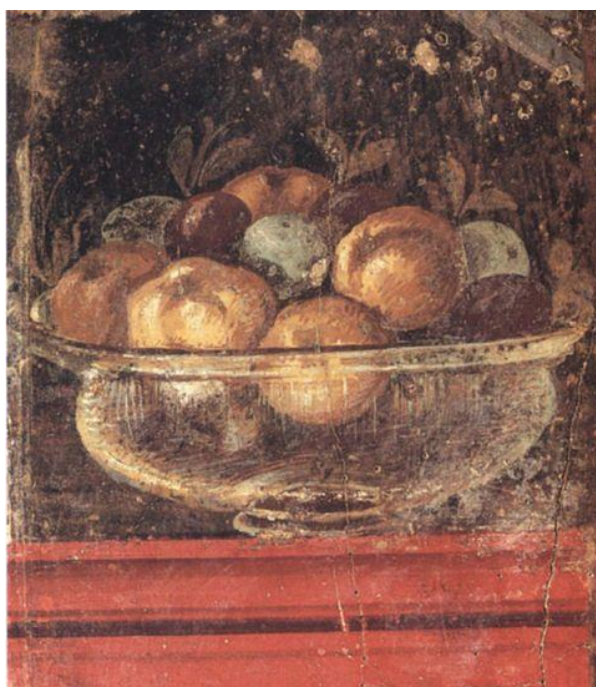
Obr. 11: Mozaika, Římské národní muzeum (cca 100 n. l.)



Obr. 12: Ztvárnění příběhu o zlatých jablkách Hesperidek, jablko jako dar/cena krásy, Frederick Leighton, *Zahrada Hesperidek* (1892)



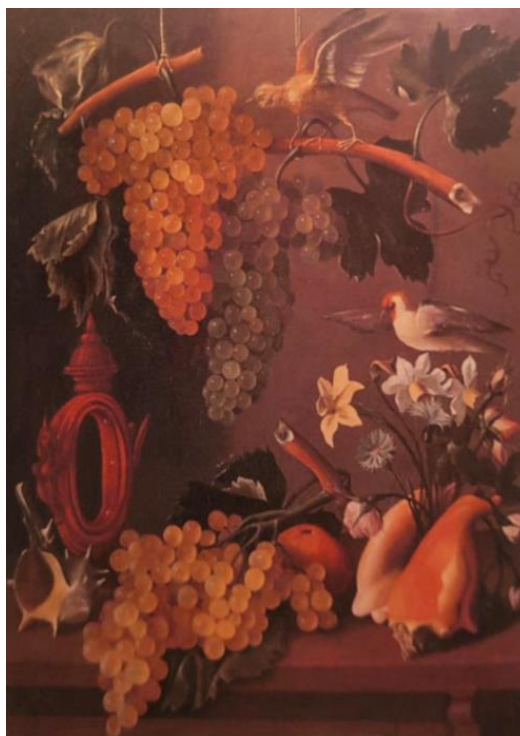
Obr. 13: Abraham van Beyeren, *Zátiší Banket* (1667)



Obr. 14: Vila Boscoreale, freska ovocného zátiší (40–30 př. n. l.)



Obr. 15: Freska z Vily Livia (cca 39 př. n. l.)



Obr. 16: Ztvárnění obrazu z legendy o Zeuxisovi a Parhasiusovi, Juan de Espinosa,  
*Zátiší s hrozny* (1630)





Obr. 17: Ztvárnění obrazu z legendy o Zeuxisovi a Parhasiusovi, Adriaen van der Spelt a Frans van Mieris, *Zátiší trompe l'oeil s kyticí* (1658)



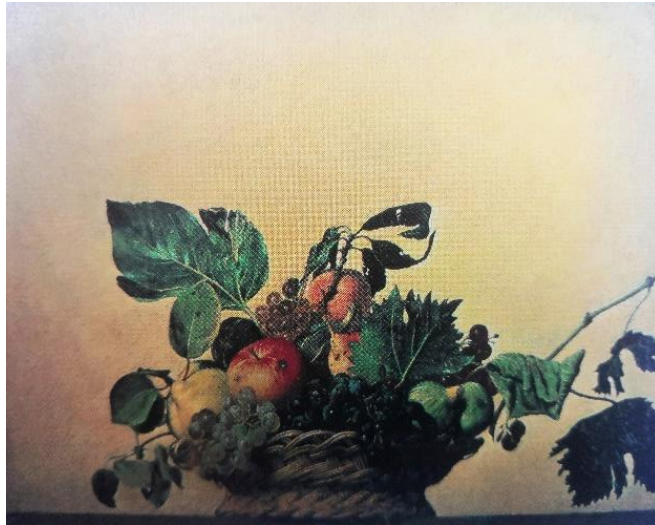
Obr. 18: Jan van Eyck, *Svatba Arnolfiniových* (1434)



Obr. 19: Girolamo dai Libri, *Madonna dell'ombrello* (1530)



Obr. 20: Girolamo dai Libri, *Panna Marie s dítětem a sv. Annou* (1510–1512)



Obr. 21: Caravaggio, *Košík s ovocem* (1596-1597)



Obr. 22: Caravaggio, *Portrét Fillide Melandroni* (1597)



Obr. 23: Caravaggio, *Marta a Máří Magdaléna* (1598)





Obr. 24: Francesco de Zurbarán, *Zátiší s citrony, pomeranči a růží* (1633)



Obr. 25: Francesco de Zurbarán, *Zátiší se sklenicí ovocem a džbánem* (1650)



Obr. 26: Wilhelm Kalf, *Zátiší se džbánem z pozdní doby Ming* (1669)



Obr. 27: Willem Kalf, *Zátiší se skleněnými poháry a citronem* (1656–1663)



Obr. 28: Willem Kalf, *Zátiší s nádobami a granátovým jablkem* (1640)





Obr. 29: Willem Kalf, *Zátiší s čínskou cukřenkou* (1662)



Obr. 30: Willem Kalf, *Zátiší se sklenicí a ovocem* (1656–1663)



Obr. 31: Willem Claesz, *Talíř s humrem* (1594–1680)



Obr. 32: Willem Claesz, *Zátiší s ústřicemi, stříbrnou mísou a skleněným nádobím* (1635)



Obr. 33: Willem Claesz, *Zátiší s koláčem* (1634)



Obr. 34: Pieter Claesz, *Zátiší s dvěma citrony, sklenicí z benátského skla, nožem a olivami na stole* (1629)



Obr. 35: Pieter Claesz, *Zátiší s rybou a chlebem* (1636)



Obr. 36: Giovanna Garzoni, *Zátiší mísa s citrusy* (1640)





Obr. 37: Bartolomeo Bimbi, *Citrusy* (1715)



Obr. 38: Gustave Courbet, *Jablko, hruška a pomeranč* (1871-1872)



Obr. 39: Édouard Manet, *Ústřice* (1862)



Obr. 40: Édouard Manet, *Ryba* (1864)



Obr. 41: Édouard Manet, *Zátiší s tuňákem* (1866–1869)



Obr. 42: Édouard Manet, *Citron* (1880)





Obr. 43: Gustave Caillebotte, *Vystavené ovoce* (1882)



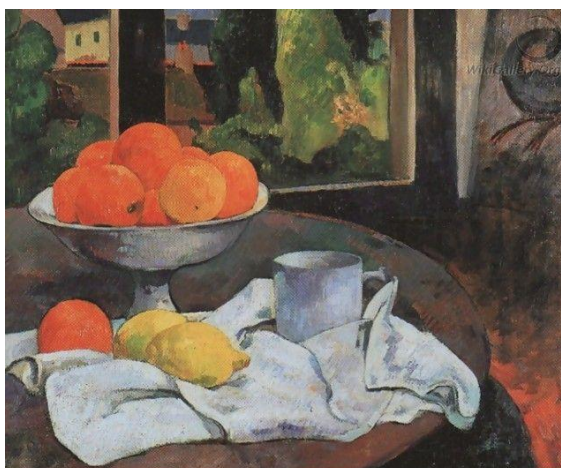
Obr. 44: Vincent van Gogh, *Zátiší s citrony na talíři* (1887)



Obr. 45: Vincent van Gogh, *Zátiší s pomeranči, citrony a modrými rukavicemi* (1889)



Obr. 46: Vincent van Gogh, *Zátiší s karafou a citrony na talíři* (1887)

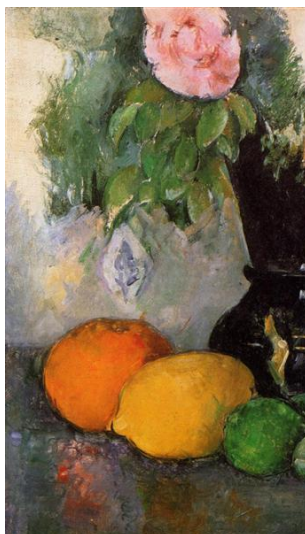


Obr. 47: Paul Gauguin, *Zátiší s ovocem* (1890)



Obr. 48: Paul Cézanne, *Zátiší s jablky* (1839)

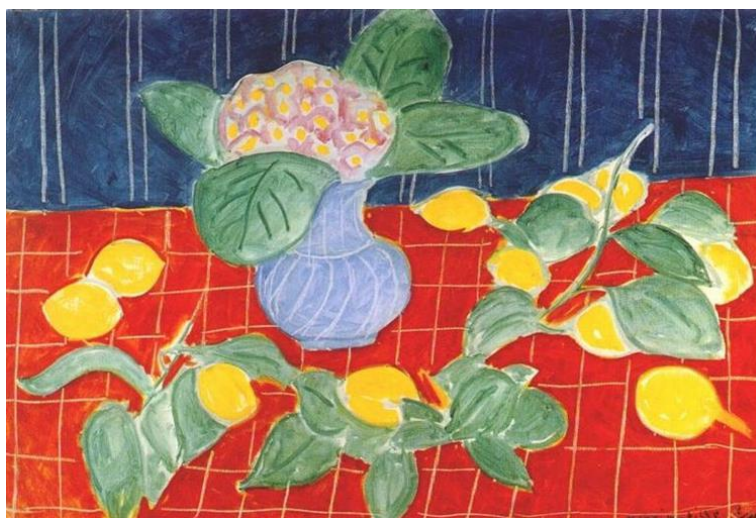




Obr. 49: Paul Cézanne, *Květiny a ovoce* (1880)



Obr. 50: Henri Matisse, *Zátiší s citrony* (1914)

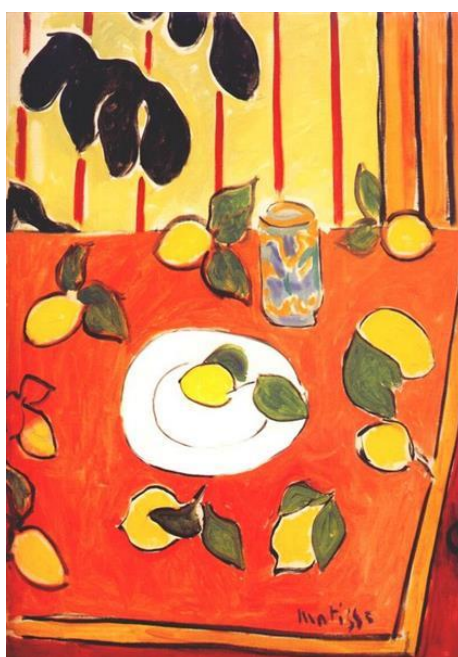


Obr. 51: Henri Matisse, *Citrony a Saxifraga* (1943)





Obr. 52: Henri Matisse, *Citrony a cínový talíř* (1927)



Obr. 53: Henri Matisse, *Černý filodendron a citrony* (1943)



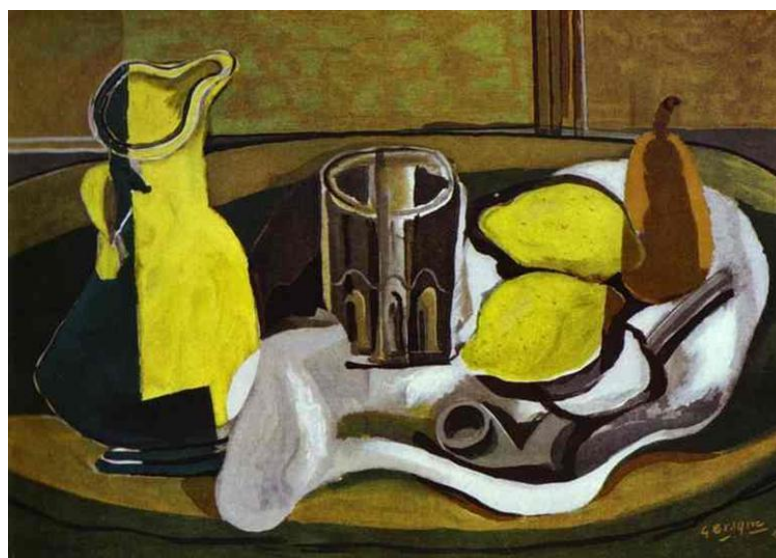
Obr. 54: Juan Gris, *Zátěží s kytarou a karafou* (1924)



Obr. 55: Juan Gris, *Ovoce, sklo a citron* (1916)



Obr. 56: Pablo Picasso, *Zátiší s citronem a pomeranči* (1936)

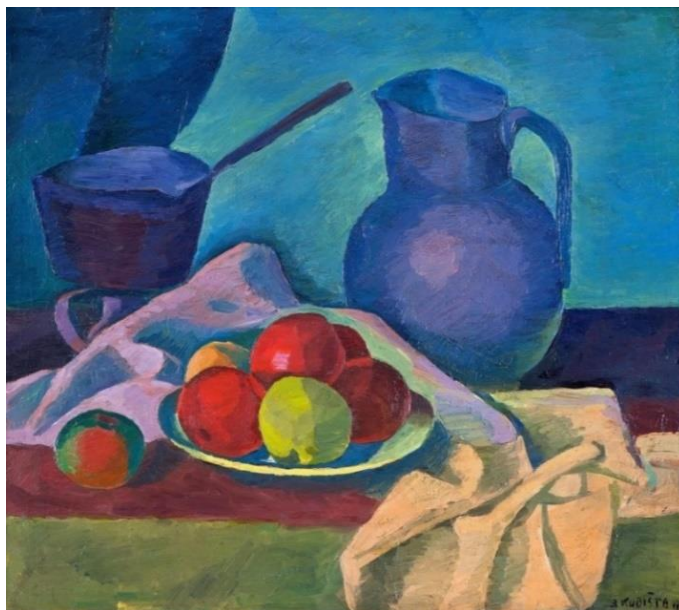


Obr. 57: Georges Braque, *Citrony* (1929)



Obr. 58: Georges Braque, *Sklenný džbán a citrony* (1942)

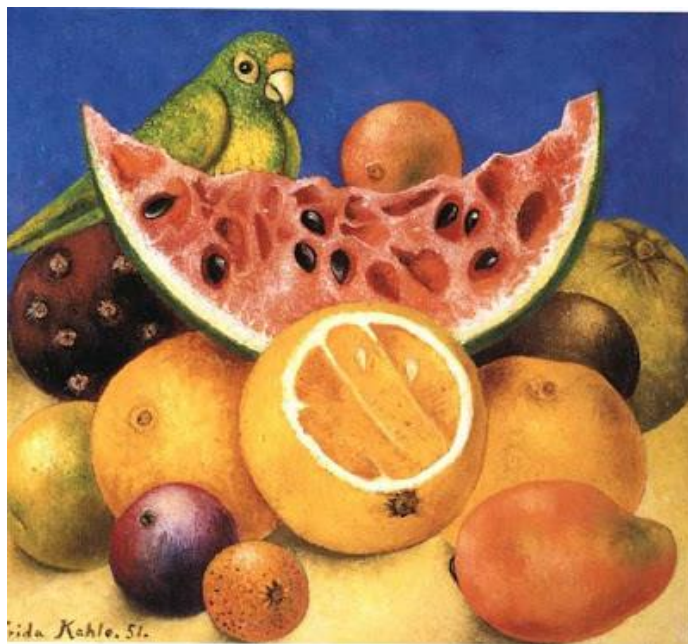




Obr. 59: Bohumil Kubišta, *Zátiší s pánvičkou* (1910)



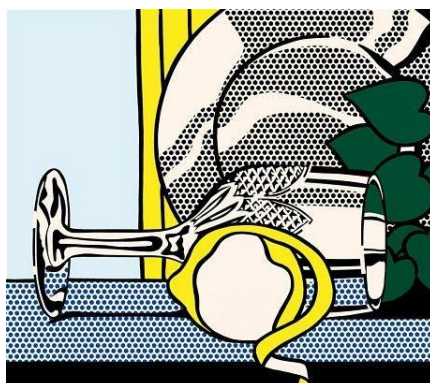
Obr. 60: Salvador Dalí, *Dva citrony* (1924)



Obr. 61: Frida Kahlo, *Zátiší s papouškem* (1951)



Obr. 62: Roy Liechtenstein, *Zátiší se sklenicí a citronem* (1974)



Obr. 63: Roy Liechtenstein, *Zátiší se sklenicí a oloupaným citronem* (1972)



Obr. 64: Roy Liechtenstein, *Zátiší sklenice a citron před zrcadlem* (1975)



Obr. 65: Jan Mikulka, *Zátiší s Limetkami I.* (cca 2017–2018)



Obr. 66: Jan Mikulka, *Zátiší s limetkami II.* (cca 2017–2018)



Obr. 67: Jan Mikulka, *Zátiší s mandarinkami* (2018)





Obr. 68: Hynek Martinec, *Plačící lidé* (2015)



Obr. 69: Hynek Martinec, *Zátiší II.* (1998)





Obr. 70: Hynek Martinec, *Tři sta let starý chleba* (2015)

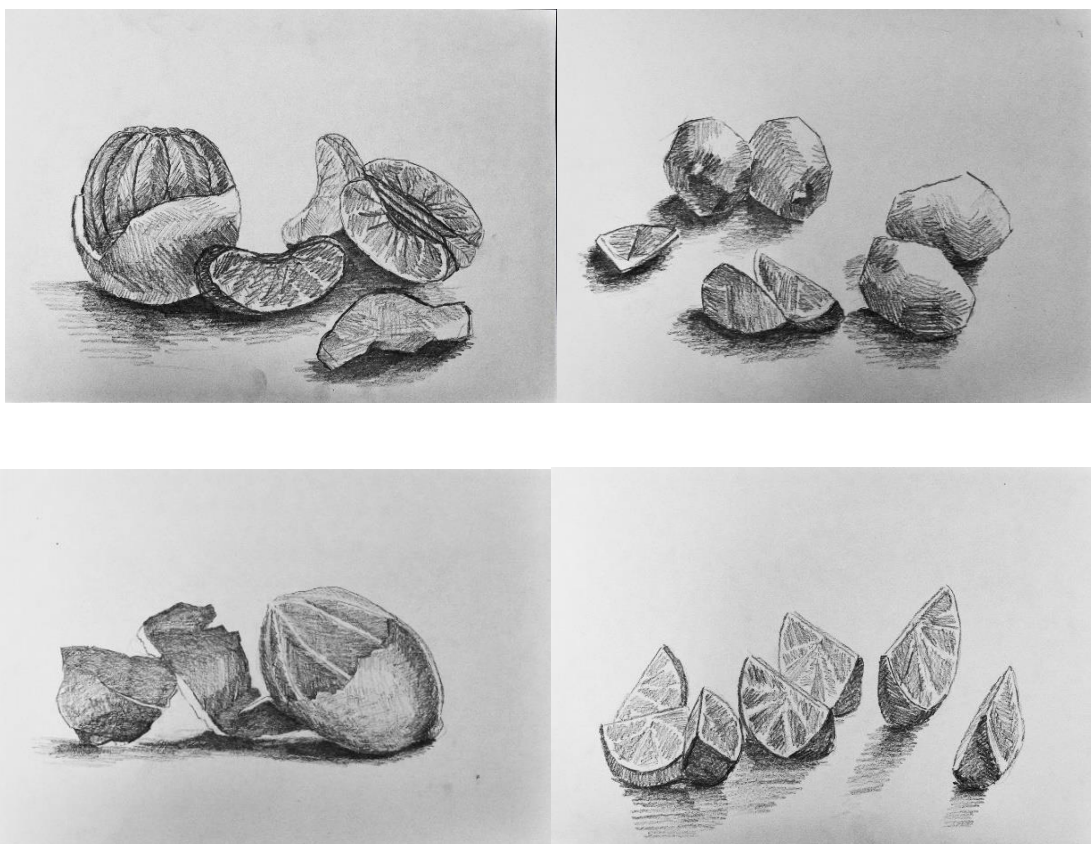


Obr. 71: Duša Mravec, *Zátíší s konvicí* (2010)



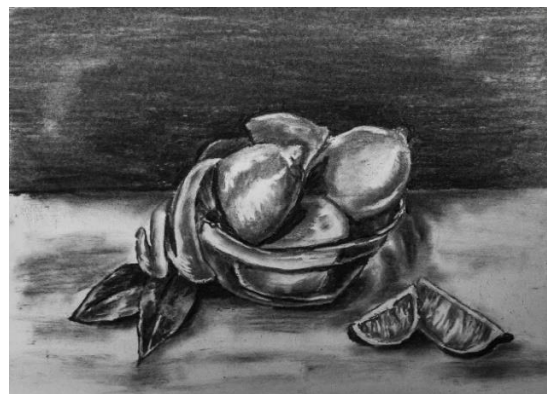
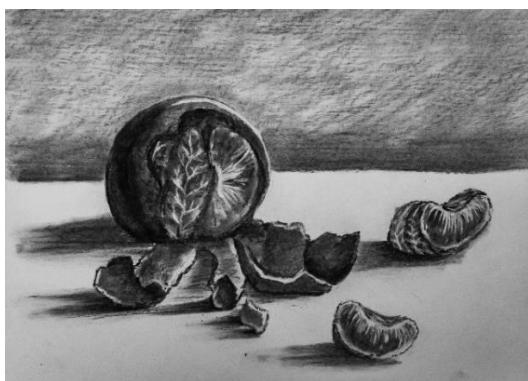
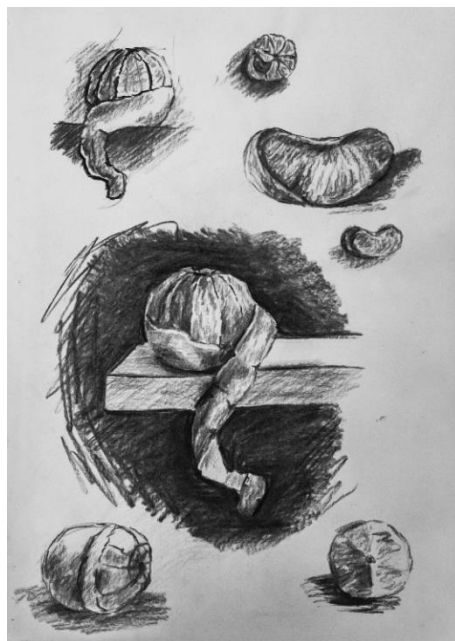
Obr. 72: Dušan Mravec, *Krvavé citrony* (2013)

**Příloha II. Fotodokumentace k praktické části**



Obr. 73, Obr. 74. Obr. 75, Obr. 76: Studijní kresby tužkou



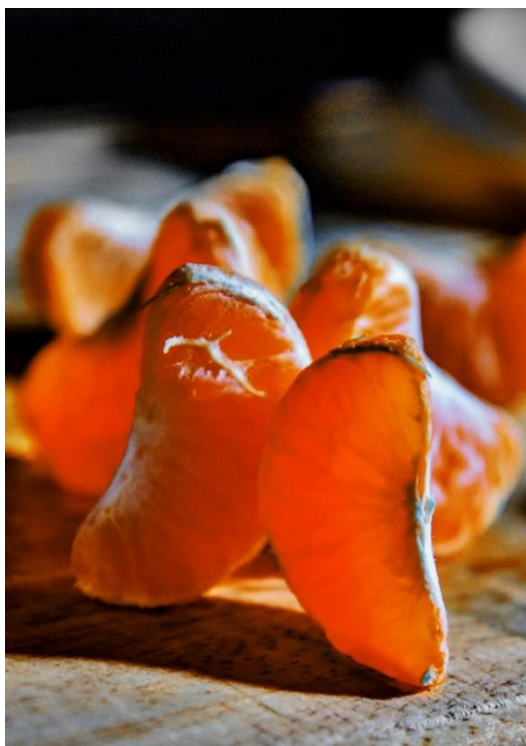


Obr. 77, Obr. 78, Obr. 79, Obr. 80, Obr. 81, Obr. 82: Studijní kresby přírodním uhlím

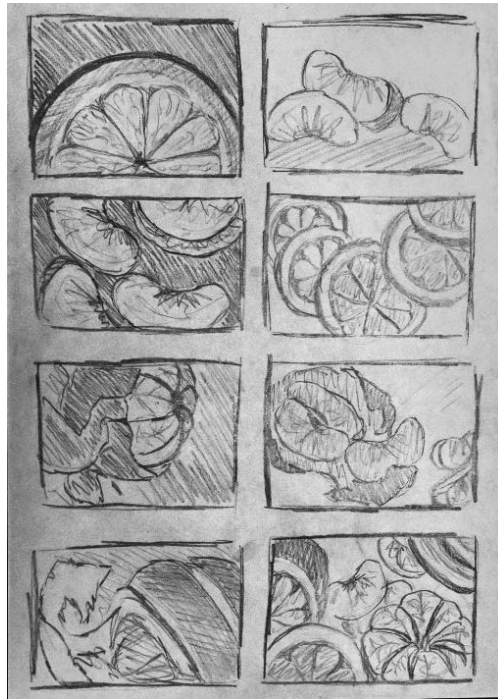


Obr. 83, Obr. 84, Obr. 85, Obr. 86: Studijní malby akvarelem

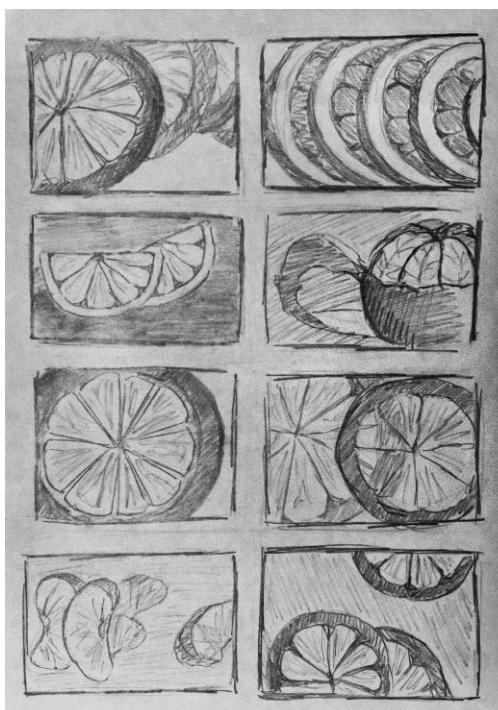




Obr. 87, Obr. 88, Obr. 89, Obr. 90: Ukázky detailních fotografií citrusů



Obr. 91: Kompoziční, studijní skici tužkou



Obr. 92: Kompoziční, studijní skici tužkou



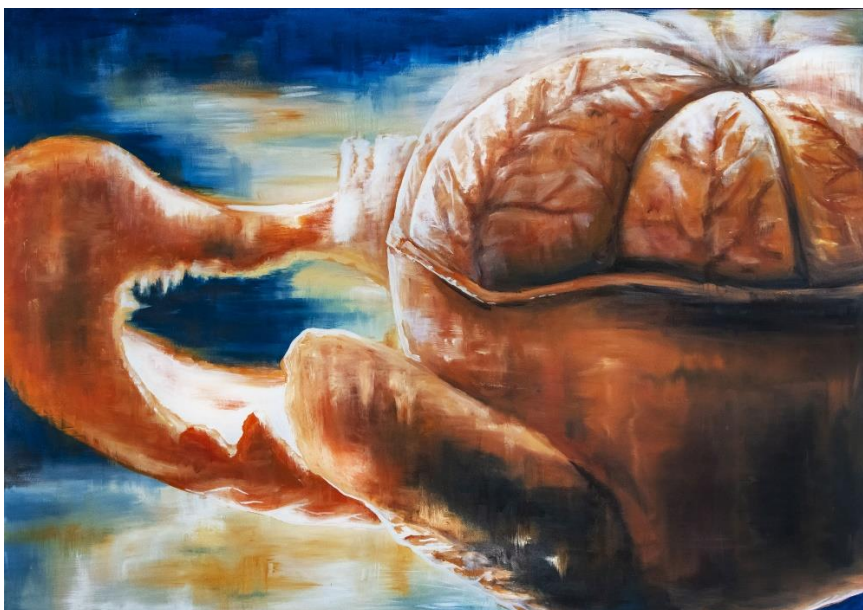


Obr. 93, Obr. 94, Obr. 95., Obr. 96., Obr. 97, Obr. 98: Studijní malby akrylovými barvami





Obr. 99: Finální zpracování citrusů na plátno za pomoci akrylových barev



Obr. 100: Finální zpracování citrusů na plátno za pomoci akrylových barev

## Zdroje příloh

### Příloha I.

Obr. 1: STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

Obr. 2, 3: Roman Mosaics – Ancient History Encyclopedia. Ancient History Encyclopedia. Dostupné z: <https://www.ancient.eu/article/498/roman-mosaics/>

Obr. 4, 5: Web Gallery of Art, image collection, virtual museum, searchable database of European fine arts (200–1900). Web Gallery of Art, searchable fine arts image database, copyrightweb Gallery of Art, created by Dostupné z: <https://www.wga.hu/support/mobile/artists.html>

Obr. 6: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 7: Web Gallery of Art, image collection, virtual museum, searchable database of European fine arts (200–1900). Web Gallery of Art, searchable fine arts image database, copyrightweb Gallery of Art, created by Dostupné z: <https://www.wga.hu/support/mobile/artists.html>

Obr. 8–10: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/>

Obr. 11: Roman Mosaics – Ancient History Encyclopedia. Ancient History Encyclopedia. Dostupné z: <https://www.ancient.eu/article/498/roman-mosaics/>

Obr. 12: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 13: Wikimedia Commons. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/Main\\_Page](https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 14, 15: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/>

Obr. 16, 17: STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

Obr. 18: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 19: Wikimedia Commons. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/Main\\_Page](https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 20: The National Gallery, London. The National Gallery, London Copyright. Dostupné z: <https://www.nationalgallery.org.uk/>

Obr. 21: STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

Obr. 22, 23: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 24: STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

Obr. 25: Wikimedia Commons. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/Main\\_Page](https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 26: STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

Obr. 27: Národní galerie Praha. Národní galerie Praha [online]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/>

Obr. 28: Wikimedia Commons. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/Main\\_Page](https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 29, 30: wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/>

Obr. 31: The National Gallery, London. The National Gallery, London Copyright. Dostupné z: <https://www.nationalgallery.org.uk/>

Obr. 32, 33: Web Gallery of Art, image collection, virtual museum, searchable database of European fine arts (200–1900). Web Gallery of Art, searchable fine arts image database, copyrightweb Gallery of Art, created by Dostupné z: <https://www.wga.hu/support/mobile/artists.html>

Obr. 34–36: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia, Dostupné z: <https://www.wikiart.org/>

Obr. 37: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z:  
[https://en.wikipedia.org/wiki/  
Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 38–42: Wikimedia Commons. Dostupné z:  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/  
Main\\_Page](https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 43: STURGIS, Alexander, ed. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*.  
Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-7209-786-5.

Obr. 44, 45: Wikimedia Commons. Dostupné z:  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/  
Main\\_Page](https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 46: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z:  
<https://www.wikiart.org/>

Obr. 47: The Art Story: Modern Art Movements, Artists, Ideas and Topics. The Art  
Story: Modern Art Movements, Artists, Ideas and Topics , The Art Story  
Foundation. All Rights Reserved. Dostupné z: <https://www.theartstory.org/>

Obr. 48: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z:  
[https://en.wikipedia.org/wiki/  
Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 49: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z:  
<https://www.wikiart.org/>

Obr. 50: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z:  
[https://en.wikipedia.org/wiki/  
Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 51: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z:  
<https://www.wikiart.org/>

Obr. 52: Wikipedia, the free encyclopedia. Dostupné z:  
[https://en.wikipedia.org/wiki/  
Main\\_Page](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page)

Obr. 53: wikiart.org – Visual Art Encyclopedia, Dostupné z:  
<https://www.wikiart.org/>

Obr. 54: Tate. Tate Copyright © The estate of Patrick Heron Photo. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/>

Obr. 55–58: Wikiart.org – Visual Art Encyclopedia. Dostupné z: <https://www.wikiart.org/>

Obr. 59: Obrazynaplátně.cz obrazynaplátně.cz obrazynaplátně.cz, obrazynaplátně.cz. Všechna práva vyhrazena. Dostupné z: <https://www.obrazynaplatne.cz/>

Obr. 60: Salvador Dalí's Museums | Fundació Gala – Salvador Dalí. Copyright © Fundació Gala. Dostupné z: <https://www.salvador-dali.org/en/>

Obr. 61: ffs, Florida Fruit Shippers, Online Since 1985. Dostupné z: <http://blog.orangesonline.com/2018/01/citrus-in-art-long-and-beautiful-history.html>

Obr. 62: Artsy – Discover & Buy Art. Artsy – Discover & Buy Art, Copyright Artsy. Dostupné z: <https://www.artsy.net/>

Obr. 63: Downtown Chicago's #1 Museum | The Art Institute of Chicago. Downtown Chicago's #1 Museum | The Art Institute of Chicago. Dostupné z: <https://www.artic.edu/>

Obr. 64: Artsy – Discover & Buy Art. Artsy – Discover & Buy Art, Copyright Artsy. Dostupné z: <https://www.artsy.net/>

Obr. 65: Muzeum umění Olomouc, MUO. Dostupné z: <https://www.muo.cz/press/fascinace-skutecnosti-hyperrealismus-v-ceske-malbe--1699/>

Obr. 66: Jan Mikulka (\*1980) – Arthouse Hejtmánek. Arthouse Hejtmánek – Váš průvodce světem umění. Dostupné z: <https://blog.arthousehejtmanek.cz/jan-mikulka-1980/>

Obr. 67: Still Life With Tangerines Zátíší s mandarinkami by Jan Mikulka on artnet. Buy, Sell, and Research Contemporary Art Online: artnet, Artnet Worldwide Corporation. All rights reserved. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/jan-mikulka/still-life-with-tangerines-z%C3%A1ti%C5%A1%C3%AD-s-mandarinkami-a-s4adu2gdbhwjifa8-0Uvg2>

Obr. 68–70: 400 Bad Request. Dostupné z: <http://www.hynekmartinec.com/>

Obr. 71, 72: Home / Dušan Mravec. Home / Dušan Mravec Copyright. Dostupné z:  
<https://www.dusanmravec.com/index.html>

## **Příloha II.**

Obr. 73–100: Vlastní archiv